DEN PRAKTISKA TEOLOGIENS

BEGREPP, INDELNING OCH BETYDELSE

AF

H. D. ARFVIDSSON,

FIL. DOKTOR, V. D. M.

Distribuent: N. P. PEHRSSON, Göteborg.

Pris 1 Krona.

DEN PRAKTISKA TEOLOGIENS

BEGREPP, INDELNING OCH BETYDELSE

AF

H. D. ARFVIDSSON,

FIL. DOKTOR, V. D. M.

Upsala

GÖTEBORG

GÖTEBORGS LITOGRAFISKA AKTIEBOLAG

1897

Förord.

Med fullt skäl kunde Schleiermacher, den egentlige grundläggaren af den praktiska teologien såsom själfständig teologisk vetenskap, på sin tid om denna vetenskap förklara: »Diese Disciplin ist bisher sehr ungleich bearbeitet. In grosser Fülle nämlich was die Geschäftsführung im einzelnen betrifft; hingegen was die Leitung und Anordnung im grossen betrifft, nur sparsam, ja in disciplinarischem Zusammenhange nur für einzelne Theile. [1]) Men detta påstående har ej längre sin tillämpning och giltighet. Sedan Schleiermacher och C. I. Nitzsch, »der Begründer und der Reformator der praktischen Theologie», [2]) har en sådan mångfald af praktiskt teologiska system framkommit, att det kunde synas både vågadt och onödigt att öka deras antal. Man behöfver endast läsa exempelvis inledningen till Schaumans praktiska teologi eller Zezschwitz' Einleitung in die praktische Theologie, upptagen i tredje bandet af Zöcklers Handbuch der theol. Wissenschaften, för att finna, huru mycket arbete, som efter Schleiermacher blifvit nedlagdt på den praktiska teologiens begreppsenliga begränsning och uppdelning, och huru mångskiftande resultaten af detta arbete blifvit. Den invändningen ligger då nära till hands mot ett försök sådant

---

[1]) Kurze Darstellung des theol. Studiums § 25.

[2]) så Achelis: Praktische Theologie I: 24.

som det föreliggande och låter väl också stundom höra sig: »Vi ha alldeles tillräckligt med systemer; det är ej flere och nya sådane, som vi behöfva, utan hvad som behöfves, är noggranna specialforskningar, praktiskt teologiska monografier, som hvila på en grundlig och omfattande kännedom såväl om kyrkoordningar och därmed sammanhängande utlåtanden, anvisningar och föreskrifter från äldre och nyare tid som om den närvarande tidens kyrkliga förhållanden med deras särskilda kraf och uppgifter. På den vägen brytas nya banor för den praktiska teologien och framkomma till och med nya discipliner inom densamma.»

Det vore påtagligen förhastadt och orättvist att fatta detta tal såsom blott påyrkande ett empiriskt förfarande, ett omedelbart upptagande af de faktiskt gifna kyrkofunktionerna med historisk och saklig förklaring af dem och mer eller mindre sammanhängande föreskrifter för deras utförande. Ett sådant förfarande har nog också engång varit det rådande och — erkännom det — frambragt i sitt slag förträffliga resultat till rik välsignelse för det kyrkliga lifvet. Men det är ingalunda en återgång därtill, som påyrkas af nyssnämnda tal. Nej, det är den inom nutidens vetenskap i allmänhet tongifvande kritiska empirismen, som låter höra sig, det är den historiskt kritiska tendensen, som i förening med pietet för kyrkans storhetstider gör sig gällande.

Och det skall ej nekas, att invändningen i fråga har sin sanning och sitt berättigande, innehåller en välbehöflig varning för faran att förlora sig i ofruktbar systematik och formalism, men den kan tvifvelsutan lätt nog göras gällande med ensidighet och öfverdrift till skada för vetenskapen, som den vill reformera. Ej vore det till båtnad för denna, om det stannade vid idel detaljforskningar och specialarbeten. Såsom dessa för

att ha verkligt vetenskapligt värde och ej vara blotta förarbeten för en vetenskaplig framställning, måste förutsätta samt mer eller mindre röja en totalåskådning, och såsom det behöfves, att deras bestående resultat samarbetas till ett större helt, så behöfves det också, att rum hålles öppet för en öfvervägande principiel behandling af den praktiska teologien i dess helhet. Det är väl ingen med saken förtrogen, som på allvar vill påstå, att i sistnämnda hänseende allt skulle vara undangjordt, så att intet mera återstår för klargörande af vetenskapens begrepp och inre artikulation, eller att det redan nedlagda arbetet skulle ådagalägga fruktlösheten af hvarje fortsättning. Så länge som kyrkobegreppet kräfver ny och fortsatt behandling — och så kommer alltid att vara förhållandet — så länge återstå också nya uppgifter för en principiel och generel behandling af den praktiska teologien. Det är väl också företrädesvis här, i en sådan behandling eller framställning, som skiftningarne i kyrkobegreppet visa sin omfattande och djupgående betydelse, och som man blir i tillfälle att bäst pröfva halten af ett gifvet sådant. Här blir det också alltid en uppgift att allt konsekventare och mångsidigare genomföra det evangeliska kyrko begreppet. Ett sådant genomförande lämnar i sin ordning impulser och anvisningar åt den empiriska forskningen.

Och när omvändt sker, att genom empirien »nya banor brytas för den praktiska teologien och nya discipliner dyka upp», så skola dessa i den principiella framställningen häfda sin rätt eller rättfärdiga sig såsom verkligen fallande inom den praktiska teologiens område. Empirikerns forskningar visa sig sålunda kräfva förnyadt arbete af systematikern. Såsom denne städse söker material och verifikation i det faktiska, så har han ock

å andra sidan att bedöma dettas betydelse och förhindra, att ej hvarje tillfällig och öfvergående situation och verksamhet tilldrager sig samma intresse och vikt som väsentliga och nödvändiga alltid återkommande funktioner. Han har tillika att uppvisa sambandet mellan dessa senare och därmed sambandet mellan den praktiska teologiens särskilda discipliner, hvilka ju ej få falla isär och stå isolerade från hvarandra eller sammanbindas och ordnas efter mera yttre och tillfälliga, för saken själf likgiltiga synpunkter.

Och taga vi slutligen hänsyn till själfva den praktiska verksamheten i kyrkans tjänst och de teoretiska förberedelserna för denna, så låter det sig väl svårligen förneka, att en sammanträngd totalåskådning, sådan den kan gifvas i arbeten af det här föreliggandes beskaffenhet, har sin betydelse till orientering inom denna verksamhets olika arter och uppgifter och sätten för dess utförande. Till slut är det icke engång praktiskt att negligera systemet med dess behärskande synpunkter och ledande grundsatser.

Med tanke på det ofvan anförda har författaren ansett, att goda skäl förelegat för honom att behandla ett ämne, som tilläfventyrs från mer än ett håll betraktas såsom ofruktbart och förlegadt, och att snarare svårigheten än öfverflödigheten af uppgiftens behandling bort förmå honom att välja en annan.

För öfverskådlighetens skull angifves i nu följande framställning själfva grundtankarne i särskilda paragrafer, som hvar för sig åtföljas af en närmare förklaring.

Den praktiska teologiens begrepp.

§ 1.

Den praktiska teologiens begrepp klargöres bäst i samband med en encyklopedisk framställning af de teologiska vetenskapernas system. En sådan framställning, begynnande med en redogörelse för teologiens allmänna begrepp blir därför den närmaste uppgiften.

En vetenskaps begrepp sammanfaller, konkret fattadt, med den fullständigt utvecklade vetenskapen själf. Enligt denna uppfattning och terminologi, för hvilken begreppet är identiskt med det utförda systemet och kulminerar i detta, skulle allt hvad föreliggande skrift innehåller, helt enkelt kunna sammanfattas under titeln den praktiska teologiens begrepp, som man då hade att betrakta till dess generella innehåll, dess inre förgreningar samt dess betydelse och värde. Men den vanligare uppfattningen af begreppet är ju en abstraktare, för hvilken det endast blir fråga om väsentliga innehållsbestämningar och bland dessa blott om de grundväsentliga. Att angifva en vetenskaps begrepp är med andra ord enligt gängse uppfattning detsamma som att definiera den. Definitionen åter innebär, såsom själfva ordet gifver vid handen, en begränsning, i föreliggande fall en begränsning af vetenskapen mot andra.

Med anslutning till denna senare uppfattning skilja vi här på framställningen af vetenskapens begrepp och framställningen af dess indelning, och ha vid bestämmandet af den praktiska teologiens begrepp blott att begränsa den utåt såväl mot alla icke-teologiska vetenskaper som mot hvarje annan teologisk disciplin. Det förra nödvändiggör en bestämning af teologiens allmänna begrepp, det senare en encyklopedisk framställning af de teologiska vetenskapernas system, inom hvilket den praktiska teologiens plats skall angifvas. Utan kännedom om den teologiska vetenskapens allmänna begrepp och artikulation kan det ej gifvas någon bestämdare och klarare uppfattning af den praktiska teologiens eller någon annan teologisk disciplins egendomlighet. Schleiermacher, till hvars tankar i Kurze Darstellung des theologischen Studiums [1]) vi på grund af hans rika, epokgörande uppslag för en mera vetenskaplig behandling af teologien, framför allt den praktiska, anse oss böra taga särskild hänsyn säger med rätta i §§ 16 och 17 af nämnda arbete: »Daher ist die Grundzüge aller theologischen Disciplinen inne zu haben die Bedingung, unter welcher auch nur eine einzelne derselben in theologischen Sinn und Geist kann behandelt werden. — — Und unerlasslich ist daher jedem Theologen zuerst eine richtige Anschanung von dem Zusammenhang der verschiedenen Theile der Theologie unter sich, und dem eigenthümlichen Werth eines jeden für den gemeinsamen Zweck.» Detta sammanhang har den teologiska encyklopedien att framställa, den har såsom vetenskap om den teologiska vetenskapen eller teologisk vetenskapslära att uppvisa teologiens och dess särskilda disciplinërs genesis såsom nödvändig och i begreppet gifven, att

---

[1]) I följande framställningar citerad såsom Kurze Darst.

låta oss se ej blott den tillfälliga, empiriska anledningen, utan den inre väsentliga grunden till deras uppkomst. Detta blir då också närmaste uppgiften för föreliggande arbete.

Emellertid säger det sig själf, att det nu följande encyklopediska skemat ej kan förete samma jämnhet i framställningen som en självständig och fristående teologisk encyklopedi, utan i sin utförligare eller knapphändigare behandling af materialet kommer att bestämmas ej blott af förefintliga afvikelser från mera häfdvunna uppfattningar, utan ock af sitt speciella syfte att klargöra den praktiska teologiens begrepp eller dess plats inom den teologiska vetenskapens totalområde.

§ 2.

Teologien är den kyrkliga vetenskapen om kristendomen eller uttrycket för det kristna trossamfundets d. ä. kyrkans vetenskapliga själfmedvetande. I denna sin bestämdhet framkommer teologien med inre nödvändighet under det kyrkliga samfundets utveckling, såsom detta med epokgörande klarhet och eftertryck särskildt af Schleiermacher blifvit framhållet, om också på ett ensidigt och missvisande sätt.

Teologien är en vetenskap vid sidan af andra. Den förfar inom sitt område både samlande, granskande och systematiserande, både empiriskt, kritiskt och spekulativt och visar härigenom sin vetenskapliga karakter. Den teologiska forskningens bundenhet eller ofrihet, som det gärna säges, är en bundenhet vid fakta och realiteter, om också af annan art än de sinligt förnimbara. Att

frigöra sig från sådane, då de äro kända och konstaterade, är ej forskningens, utan fantasiens och maktspråkets frihet.

Den ena vetenskapen skiljer sig från den andra genom sitt objekt, den synpunkt, från hvilken objektet betraktas, och den metod, efter hvilken den förfar för att vinna en sammanhängande kunskap om det från ena eller andra förhärskande synpunkten betraktade objektet. Att nu den teologiska vetenskapen är religionsvetenskap och såsom kristlig teologi vetenskap om den kristna religionen, att den således i nyssnämnda bestämning har kristendomen till objekt, torde vara allmänt erkändt, hvad dignitet man för öfrigt tillerkänner dess vetenskapliga anspråk. Men kristendomen kan göras till föremål äfven för en rent filosofisk och historisk betraktelse, och detta gäller om kristendomen, äfven då den skådas ej blott från allmän kulturhistorisk, utan från religiös synpunkt. Den teologiska betraktelsen af kristendomen skiljer sig emellertid från den filosofiska och historiska och hvarje annan icke teologisk betraktelse därigenom, att den är en betraktelse från den kristna trons egen ståndpunkt, från troserfarenhetens, trossamfundets och trosurkundens ståndpunkt, under det att de öfrige betraktelserna äro betraktelser från en för det egentliga objektet yttre ståndpunkt. Denna åtskilnad låter återföra sig till en åtskilnad i metoden vid det kunskapande förfarandet. Den teologiska betraktelsen af kristendomen är empirisk i en mening och omfattning, som är främmande för hvarje annan betraktelse [1]. Kunskapsobjektet för teologen är ej blott något genom konstruktioner, yttre iakttagelser eller andras framställning bekant, utan en realitet, med hvilken han trädt i den innerligaste beröring, af hvilken

[1]) Jämför Empiri och spekulation i teologien af förf., pag. 20 ff.

han i hela sitt personlif känner och vet sig bestämd. Har han nu kommit att intaga denna ställning till sitt kunskapsobjekt och gjordt denna erfarenhet af dess egendomliga inverkan ej såsom isolerad och på egen hand, utan såsom medlem af det kyrkliga samfundet, såsom fostrad och ledd af detta, så måste detta samfund med sin trosbekännelse och sin trosurkund för honom få en helt annan betydelse än för filosofen och historikern blott såsom sådan. Det måste, såvidt det förmedlat och städse förmedlar hans religiösa erfarenhet, få ett bestämmande inflytande på hans uppfattning af kristendomen i dess egendomlighet och betydelse. Redan detta gifver anledning att beteckna teologien såsom den kyrkliga vetenskapen om kristendomen.

Men i epitetet kyrklig ligger mera än så. Det vill i den upptagna definitionen ej endast vara ett uttryck för att teologien hvilar på kyrklig grund, utan tillika säga ingenting mindre, än att kyrkan själf är teologiens egentliga subjekt. Såvidt det kyrkliga samfundet faktiskt sörjt för upprättande af teologiska bildningsanstalter och af sina tjänare fordrar ett visst mått af teologisk bildning, har den teologiska vetenskapen sin grund ej blott i individuella viljor och behof, utan framför allt i en samfundsvilja. Det är det kyrkliga samfundet självft, som vill och behöfver, att en teologisk vetenskap finnes till, det är samfundet självft, som i och genom sina organ, hvilka i vissa bestämda funktioner också äro dess representanter, söker komma till klarhet öfver hvad det i kristendomen äger och därmed till bestämda normer för sin praktiska verksamhet. Det är ej blott den enskilde teologen, som söker komma till sådan klarhet, och hans forskning blir af betydelse ej blott för hans eget personliga lif, utan också för det samfund, hvars tjänande organ han är. Teologien har både sitt syfte i sam-

fundet och sitt ursprung i samfundet såsom subjekt, om också den enskilde teologen är subjektet i närmaste hand.

Och såsom kyrkan visat sig vara teologiens egentliga subjekt, så är hon ock dess objekt. Teologien sysslar endast med det som rör kyrkan och hör kyrkan till: hennes ursprung, lifsgrund och uppenbarelseurkund, hennes utveckling och faktiska tillstånd, hennes väsentliga egendomlighet i lära och lif. [1]) Kristendomen, som i närmaste hand bestämdes såsom teologiens objekt, framträder från sin första begynnelse såsom samfundsstiftande och finnes ingenstädes i världen utanför det samfund, som den stiftat. Detta samfund är den ena, heliga och allmänneliga kyrkan med dess partikulära samfund. Kristendomens ursprung är kyrkans ursprung, kristendomens historia kyrkans historia, kristendomens innehåll kyrkans lifsinnehåll, kristendomens förfall kyrkans förfall, kristendomens blomstring kyrkans blomstring, kristendomens kulmen kyrkans fulländning, kristendomens bekännare kyrkans medlemmar, kristendomens stiftare kyrkans hufvud. Ett vetande om kristendomen blir derför identiskt med ett vetande om kyrkan och kyrkans eget vetande om kristendomen identiskt med hennes själfmedvetande.

Framträdde den kyrkliga vetenskapen blott såsom allmänt kyrklig sådan, skulle den bli allt för abstrakt och otillfredsställande. Oskiljaktig från dess konkretare gestaltning är dess partikulärt kyrkliga eller konfessionella prägel. Såsom hvarje kraftigare kristendomslif har en bestämd, konkret prägel, och såsom det noga taget i verkligheten icke gifves någon blott allmänt kyrklig kristendom, så gifves det ej heller någon blott allmänt kyrklig teologi. Hvarje teologi bär i någon mån en bestämd konfessions prägel och är uttrycket för en partikulär-

---

[1]) Se Flensburg: Teologiens vetenskapliga betydelse och värde pag. 10.

kyrkas vetenskapliga självmedvetande. Men det empiriska kyrkosamfundets självkännedom är alltid liksom individens mer eller mindre bristfällig. Och såsom individen på grund af bättre självkännedom, som i religiöst hänseende är en verkan af Kristi ande, kan komma till en insikt och bekännelse sådan som denna: såsom jag förut trott, tänkt, lefvatoch verkat, har jag endels varit fången i villfarelse, så kan något liknande ske äfven med ett trossamfund. På den vägen och genom ett troget fasthållande af den klart insedda och upplefda sanningen, men ej genom konstlade, nivellerande unionsförsök skall kyrkans universella enhet alltmera förverkligas.

När teologien i föregående framställning blifvit bestämd såsom den kyrkliga vetenskapen om kristendomen, så kan det frågas, om en sådan vetenskap eller en vetenskaplig framställning af kristendomen från trons egen ståndpunkt också är en kyrklig nödvändighet. Svaret, och detta såsom jakande, är antecipationsvis redan gifvet, då det ofvan blifvit sagdt, att det kyrkliga samfundet behöfver, att en teologisk vetenskap finnes. Det gäller nu att närmare bestämma detta behof eller den kyrkliga nödvändighet, med hvilken teologien framkommer. Behofvet synes att börja med jäfvadt af det faktum, att kyrkan engång, i sin begynnelse nämligen, var utan en teologisk vetenskap och dock företedde en lifskraft och en blomstring såsom aldrig sedan. Nå ja, den tiden ägde kyrkan bestånd äfven utan en skriftligen fixerad bekännelse, till och med utan samlad skriftkanon i nytestamentlig mening, och dock lär väl knappast någon, åtminstone ingen luteran på allvar neka, att särskildt denna senare är nödvändig för kyrkan under hennes utveckling. Det är ej sagdt, att hvad som kunde undvaras i kyrkan stiftelsetid och den tid, som ligger denna närmast, också kan undvaras under den följande utveck-

lingen. Detta är en förhastad och falsk slutsats. Gränsen mellan förkunnelse och bekännelse i egentlig mening liksom mellan kateketisk undervisning och vetenskaplig framställning är för öfrigt flytande, och om det också i kyrkans första tid hvarken fans en skrifven bekännelse eller en teologisk vetenskap, så fans det dock ansatser och begynnelser till båda, såsom de apostoliska brefven därom aflägga vittnesbörd. Hvad som nu från början i nämnda hänseenden funnits såsom tendens och såsom en berättigad sådan, sammanhängande med trons eget väsen, efter hvad det följande skall uppvisa, det måste allt bestämdare framträda och förverkliga sig i den följande utvecklingen med dess mångfaldigade relationer och beröringspunkter, kraf och uppgifter för kyrkan. Kyrkan har visserligen tiderna igenom samma ena uppgift att såsom de troendes samfund med de henne ombetrodda nådemedeln vara den samlande och fostrande frälsningsanstalten i världen. Men såsom denna ena uppgift specialiserar sig i flere underordnade, så kräfver och förutsätter den också ju mera komplicerade förhållanden, som utvecklingen medför, både i teoretiskt och praktiskt hänseende verksamheter, som ej äro af direkt uppbyggande natur med omedelbar betydelse för troslifvet. Till dessa verksamheter hör nu just den teologiska forskningen, uuder hvilken kyrkan för sitt speciella syfte använder och tillgodogör sig den vetenskapliga bildning, hon förefinner, och så låter sitt eget trosinnehåll framträda i begreppets form. Ju mera af intellektuell kultur, af vetenskapliga anlag och potenser kyrkan kommer att eröfra och innesluta, desto mer måste hon vara betänkt på att låta äfven dessa komma till sin rätt, på samma gång hon söker genomtränga dem och taga dem i sin tjänst. Detta kräfves af hennes ekumeniska bestämmelse. Det står ej väl tillsamman med denna — något som reforma-

tionens kyrka med sin vidgade, friare blick, sin opposition mot munkväsen och hierarkiska öfvergrepp minst bör förbise — att hon till det vetenskapligt intellektuella lif hon förefinner intager ett neutralt, indifferent eller blott negativt förhållande. Huru skulle hennes tro då kunna vara den surdeg, som genomsyrar hela degen, hela det naturliga menniskolifvet? Och huru skulle den såsom den ena kostliga pärlan kunna uppenbara sin härlighet äfven i strålbrytningar genom tankens medium. Det förra kan ej ske, utan att kyrkan visar sin surdegsnatur äfven i intellektuelt hänseende d. ä. med sina idéer befruktar, med sin anda och åskådning genomtränger forskningen, så att denna under hennes inflytande frambringar en kristlig vetenskap, som erkänner sin begränsning och med all sin frihet och själfständighet dock hvilar på kristlig totalåskådning. Och det senare kan ej ske, utan att kyrkan låter sitt trosinnehåll framstå såsom ett system af gudomliga visdomstankar eller såsom förut sagdt låter det framträda i begreppets form, hvarigenom just en specielt kyrklig vetenskap uppkommer och kyrkan tillfredställer sitt behof af klar, sammanhängande insikt i sitt gifna lifsinnehåll och af därpå hvilande, bestämda grundsatser för sitt handlande.

Såsom synes, visar vår undersökning tillbaka till det generella problemet om tro och vetande, och med närmare anslutning till detta kan det sägas, att teologien är en i teoretiskt hänseende nödvändig bevisning af tron, särskildt af tron såsom samfundstro. Till den religiösa trons egendomlighet hör, att den såsom uttryck för det rätta förhållandet till Herren själf, som vill vara allt i allom, ej kan vara inskränkt till något visst område af människolifvet, utan är något, som rör hela människan. [1]) I följd häraf sträfvar tron, när de intellektuella

---

[1]) Jmfr Religion och vetenskap af förf. pag. 104 o. följ.

betingelserna förefinnas, att se sig genomförd äfven på tänkandets område, att taga äfven den klara tankeverksamheten i sin tjänst. Den söker då framställa sitt innehåll i dess inre sammanhang, liksom den ock söker komma till sammanhängande insikt i uppkomsten, utvecklingen och egendomligheten af det samfund, inom hvilket den blifvit fostrad och visar sig som en bestämmande makt. Så uppkommer en trosvetenskap, en vetenskap ej allenast om tron, utan af tron och i tron, en vetenskap, som själf hör med till trons yttringar, är en trons bevisning i intellektuelt hänseende.

En sådan bevisning blir desto nödvändigare, ju mer tron framträder såsom samfundstro, ej blott såsom anslutning till en sådan, utan såsom medvetet bestämmande och ledande sådan. Kyrkan, som har att leda och fostra sina medlemmar, har ännu mer är den enskilde behof och tendens att komma till klarhet öfver sitt troslif i dess ursprung, utveckling och egendomlighet. Den enskilde, som bäres och stödes af samfundet, och hos hvilken ofta betingelserna för en trosvetenskap i egentlig mening saknas, kan och måste ej sällan låta sig nöja med den trosinsikt, som är nödvändig blott för hans enskilda kristendomslif, hvarvid vi emellertid lägga märke till, att äfven denn insikt företer ett sammanhang, som kan anses såsom förberedelse eller första ansats till en teologisk vetenskap samt, utfördt och utvidgadt, leder öfver till en sådan. Han kan denne enskilde troende och måste äfven ofta slå sig till ro vid den tanken, att samfundet har den klarhet i uppfattningen, som han själf saknar, eller att samfundet sörjer för lösningen af de frågor, med hvilka han själf genom eget begrundande ej kan komma till rätta. Men för samfundet självt är något liknande tydligen ej möjligt. Det kan i längden ej bespara sig den vetenskapliga reflexionens och forsk-

ningens arbete eller suspendera denna forskning, när den engång börjat utan att misskänna sin kallelse och uppgift och beröfva sig en viktig betingelse för sin sunda utveckling. Ju mer samfundet visar sig likgiltigt för en trosvetenskap, ju mindre det aktar nödigt att af sina ledande organ fordra ej blott personlig fromhet, utan ock teologisk bildning, dess större blir ock bristen på klarhet och fasthet i samfundslifvet, dess mer är detta utsatt för förvirring och splittring. Vill man nu, i syfte att göra en teologisk vetenskap onödig, hänvisa därtill, att kyrkan har löftet att ledas i all sanning af sanningens ande, så må påpekas, att denna ledning är förmedlad, att den ej utesluter och onödiggör, utan innesluter en mänsklig självverksamhet äfven i reflexionens form, något som för öfrigt i sin mån gäller äfven om inspirationen i egentlig mening. [1]) Och vi tillägga med särskild tanke på inspirationen och hvad som genom den framkommit: Skriften själf, uppenbarelseurkunden innehåller ju ett *system* af gudomliga visdoms- och kärlekstankar. Skulle det ej för det samfund, som hvilar på uppenbarelsen, vara ett behof att allt bättre lära känna detta sammanhang liksom äfven det sammanhang, som visar sig i samfundets egen utveckling under ledning af dess Herre och stiftare, och att från dessa förutsättningar komma till klarhet öfver den närvarande situationen med dess särskilda kraf och uppgifter i kyrkligt hänseende? Men detta kyrkans behof är identiskt med hennes behof af en teologisk vetenskap. Väl veta vi, att man mer än engång öfverskattat den teologiska vetenskapens betydelse och varit på väg att förblanda religion och teologi och förlora sig i en anspråksfull och ofruktbar intellektualism, som har sin dom i det ordet: förståndet upp-

[1]) Jmfr F. A. Johansson: Om inspirationen pag. 167.

blåser, men kärleken förbättrar. Gent emot denna förvillelse kan det ej nog framhållas, att tron och dess närmaste praktiska lifsyttringar är det ena obetingadt nödvändiga, att kyrkans grundbestämning är denna att vara ett trossamfund. Saknas tron, så har lifvet flyktadt, och då kan all reflexion och vetenskap ej hjälpa. Men å andra sidan måste under förutsättnlng af tro förr eller senare en trosvetenskap framträda. Det ligger såsom förut visadt i trons eget väsen särskildt såsom samfundstro att leda till uppkomsten af en sådan. Man försöke blott på allvar att tänka sig kyrkan särskildt reformationens kyrka utan en teologisk vetenskap. Det är sant, reformationen har ej framgått ur någon teologisk forskning, utan ur ett frälsningssökande hjärtas saliga troserfarenhet, men skulle den kunnat genomföras utan en teologisk vetenskap, och huru skulle det en sådan förutan nu sett ut i luterska kyrkan, om denna under nämnda förutsättning tänkes existera? Har icke, kan det också frågas, mången af kyrkans tjänare mer än engång äfven i sin praktiska verksamhet, i samma mån han tagit det samvetsgrant med denna, smärtsamt fått känna bristerna ej allenast i sitt troslif och dess erfarenheter, utan ock i sin teologiska insikt samt behof att äga större djup och omfattning i denna?

Det mera allmänna betonandet af teologien såsom kyrklig vetenskap och uttryck för kyrkans vetenskapliga själfmedvetande tillhör tiden efter Schleiermacher. Det hör till dennes förtjänster att ha satt teologien i ett bestämdt förhållande till det kyrkliga samfundet. Såsom han sökte vindicera åt religionen en själfständig ställning inom människolifvet, så sökte han ock att häfda teologiens själfständighet gent emot hvarje annan vetenskap, och detta genom att anvisa den ett syftemålsförhållande till kyrkans ledning. »Die christliche Theologie ist der

Inbegriff derjenigen wissenschaftlichen Kentnisse und Kunstregeln, ohne deren Besitz und Gebrauch eine Zusammenstimmende Leitung der christlichen Kirche d. h. ein christliches Kirchenregiment nicht möglich ist. Dieselben Kentnisse, wenn sie ohne Beziehung auf das Kirchenregiment erworben und besessen werden, hören auf theologische zu sein, und fallen jede der Wissenschaft anheim, der sie ihrem Inhalte nach angehören.» [1]) Såsom synes låter Schleiermacher syftet att tjäna kyrkans ledning eller, som han också uttrycker det [2]), viljan att vara verksam vid kyrkans ledning och intresset för kristendomen vara den princip, som gifver teologien dess enhet, begränsning och själfständighet. Detta sammanhänger med hans allmänna uppfattning af hvad som är utmärkande för en positiv vetenskap, detta nämligen att den har sin enhetsprincip i syftet att bidraga till lösningen af en praktisk uppgift. [3]) Gent emot denna obefogade identifiering af begreppen positiv och praktisk fasthålla vi bådas åtskilnad och såsom utmärkande för en positiv vetenskap blott detta, att den i stället för att apriori konstruera sitt innehåll utgår från en gifven verklighet, en uppfattning som för öfrigt Schleiermacher själf på andra ställen synes dela, såsom då han [4]) söker bestämma kristendomens egendomlighet i förhållande till andra religioner »genom uppställning och användning af växelbegreppen naturlig och positiv, af hvilket det förra uttrycker det gemensamma, det senare möjligheten af olika former.» Hvad betydelse som sammanblandningen af det positiva och det praktiska och den från denna förutsättning gifna bestämningen af teologien såsom positiv vetenskap får för uppfattningen af teologien, är lätt att

---

[1]) Kurze Darst. §§ 5 o. 6. [2]) Ibid. §§ 7 o. 8. [3]) Ibid. § 1.
[4]) Ibid. § 43.

se. Teologien får sin enhetsprincip utom sig själf, i ett utom liggande praktiskt syfte och dess vetenskapliga karakter komprometteras trots allt som Schleiermacher gjort för en fastare sammanslutning af dess särskilda delar. Att Schleiermacher i sin ofvan återgifna definition af teologien gjort sig skyldig till en ensidighet och missvisning, är uppenbart. Teologiens enhetsprincip kan tydligen ej vara något annat än sakens (dess innehålls) eget sammanhang, sådant detta från trons ståndpunkt fattas. Förnekar man detta och söker enhetsprincipen i ett praktiskt syfte, så löper man fara att i stället för en saklig utredning få en tendensframställning. Både exegetiska, historiska och dogmatiska undersökningar kunna ju lätt bli partiska och värdelösa genom att otillbörligen påverkas och bindas af ett praktiskt syfte. Nu har väl Schleiermacher uttryckligen sökt förekomma sådant. Han förklarar: [1]) »— — Darum darf auch das lebhafteste Intresse des evangelischen Theologen an seiner Kirche doch weder seiner Forschung noch seiner Darstellung Eintrag thun.» Men denna här uttalade uppfattning hade bort förmå Schleiermacher att annorlunda än han gjort i ofvan anförda §§ 5 och 6 af Kurze Darstellung bestämma teologiens begrepp. Denna bestämning har ej utan skäl gifvit anledning till beskyllningen, att han degraderar teologien till en högre teknik, [2]) hvarvid dock är att märka, att denna beskyllning mindre drabbar utförandet än nyssnämnda principiella utsagor. Och en förtjänst hos Schleiermacher blir det alltid, att han bundit teologien vid kyrkan och därigenom åt den praktiska teologien häfdat en fast och nödvändig plats inom de teologiska vetenskaperna.

---

[1]) Kurze Darst. § 193. [2]) Zezschwitz: System der Prakt. Theologi pag. 3. Jmfr det förträffliga arbetet af Graf: Kritische Darstell. des gegenwärtigen Zustandes der Prakt. Theologie pag. 137, 138.

Det förtjänar också i detta sammanhang att beaktas, och detta såsom exempel på den schleiermacherska teologiens utomordentliga rikedom på uppslag och utgångspunkter, att Schleiermacher lämnat anvisning på sin egen korrektion äfven i så måtto, att till och med den formulering af teologiens begrepp, hvarmed man velat supplera och korrigera honom, och som återfinnes äfven i föreliggande arbete, nämligen bestämningen af teologien såsom uttryck för kyrkans vetenskapliga själfmedvetande på ett enstaka ställe förefinnes hos honom själf, endast inskränkt till dogmatiken. På nämnda ställe [1]) låter han nämligen dogmatiken representera »die Vollkommenheit des Selbstwurstseins der Kirche.»

§ 3.

Är teologien att anse och bestämma såsom uttrycket för kyrkans vetenskapliga själfmedvetande, så är ock dess grundindelning betingad af hufvudmomenterna i detta medvetande. Dessa momenter äro kyrkans medvetande om sitt ursprung och bärande grundlag, som tillika är ständigt fortfarande norm och lifskälla för henne, kyrkans medvetande om sin utveckling och sitt faktiska tillstånd, kyrkans medvetande om sin ideala egendomlighet och bestämmelse. Motsvarande dessa momenter framträda inom teologien trenne större dicipliner: den exegetiska, den historiska och den spekulativa teologien.

Kyrkan har såsom existerande i tiden både en uppkomst och en därpå följande utveckling, hon har såväl

---

[1]) Prakt. Theologie (Sämtl. Werke Afd. I Band 13) pag. 10.

sin för- och urhistoria som sin utvecklingshistoria eller historia i egentlig mening. Men kyrkan är hvarken i sin uppkomst eller sin utveckling en produkt af tillfällighet eller mänskligt godtycke, om också sådant mer eller mindre ständigt gör sig gällande under utvecklingen. Hon är ej heller produkt af en historisk nödvändighet i vanlig mening, såsom detta gäller om staterna i deras uppkomst och utveckling, utan hon är produkt af en *frälsningshistorisk* nödvändighet, af »*den* historiska nödvändigheten, att det gudomliga lif, som individuelt lefdes af Jesus Kristus, Guds och Marias son, skall från honom såsom den andre Adam blifva släktets lifsprincip därigenom, att det sättes såsom samfundslif». [1]) Kyrkan är realisationen af en gudomlig frälsningstanke, som inträder i historien, hon förutsätter en frälsningsuppenbarelse och hör själf i sin stiftelse med till denna uppenbarelse såsom dess afslutning. [2]) I kyrkan afslutar och sammanfattar sig den gudomliga frälsningsuppenbarelse, som först i kyrkoskapelsen visar sig ha fört till åsyftadt resultat. Häraf erhåller kyrkan sin väsentliga egendomlighet, som gifvetvis framträder ej blott i hennes uppkomst, utan ock i hennes utveckling, ehuru den vid uppkomsten framträder i outvecklad fullhet och under utvecklingen ständigt står i fara att skymmas undan och just därför behöfver att göras till föremål för en särskild betraktelse och måste konstituera ett särskildt moment i kyrkans själfmedvetande. Men å andra sidan måste

---

[1]) Olbers: Föreläsningar öfver kyrkans förhistoria och kyrkobegreppet pag. 32. [2]) Jmfr S. L. Bring: Kyrkans handlande såsom objekt för den prakt. teologien pag. 2, där det heter: »Är nu historiens yttersta föremål och mål samfundet, så är det den heliga historiens högsta uppgift att visa, huru den treenige Gudens uppenbarelse fortskrider till bildandet af samfundet öfver alla samfund, det heliga, religiösa samfundet — kyrkan».

detta medvetande också framträda såsom medvetande om kyrkans historiska ursprung och utveckling. Alla tre momenten äro nödvändiga, om kyrkans självmedvetande skall bli ej abstrakt och formelt eller blott empiriskt, utan på engång konkret och idealt; och vi påpeka i detta samband paralelismen mellan de nämnda tre momenterna, betingande en motsvarande tredelning af den teologiska vetenskapen, och de tre faktorer, som i det dogmatiska kunskapandet sammanslutas till ett helt: skriften, traditionen och det fria kristliga trosmedvetandet.

Såvidt teologien uttrycker kyrkans medvetande om hennes ursprung eller sysslar med de heliga urkunder, som framställa hennes för- och urhistoria och innehålla den frälsningsuppenbarelse, på hvilken kyrkan hvilar, uppbyggd som hon är på profeternas och apostlarnes grund, där hörnstenen är Jesus Kristus själf, kalla vi henne den bibliska eller exegetiska teologien. Såvidt teologien uttrycker kyrkans sträfvan att komma till klarhet öfver sin utveckling och sitt faktiskt föreliggande tillstånd, nämna vi henne den historiska teologien, och såvidt hon lämnar en sammanhängande insikt i kyrkans egendomliga art och bestämmelse, kalla vi henne den systematiska eller spekulativa teologien såsom den disciplin, där den teologiska spekulationen såsom sådan framträder [1]).

Vid denna indelning, i hvilken vi, såsom nyss anmärkts, ha en förteckning af de tre momenter, som bestämma den dogmatiska forskningen, stanna vi såsom vid hufvudindelningen af den teologiska vetenskapen. Att såsom Schleiermacher och flere efter honom sammanslå de båda förstnämnda till en under det gemensamma namnet historisk teologi, kunde ju synas lämpligt och

---

[1]) Jmfr Empiri och spekulation i teol. af förf., pag. 96.

närliggande, då äfven den första af dessa, såsom framställande kyrkans för- och urhistoria eller uppenbarelsehistorien har att göra med något historiskt, faktiskt gifvet. Men då den ställning och betydelse, som luterska formalprincipen tillerkänner skriften får ett klarare och otvetydigare uttryck därigenom, att den bibliska teologien såsom särskild hufvuddel sättes främst bland de teologiska disciplinerna, föredraga vi denna anordning. Dock behöfver ingalunda den ifrågasatta sammanslagningen att, såsom Th. Harnack synes vilja påstå [1]) innebära eller häntyda på ett oluterskt misskännande af skriftordets auktoritet, utan endast ett framhållande och betonande af den exegetiska forskningens historiska karakter. I sådant intresse förklarar Frank: »Wir gehen dabei von der Dreitheilung der gesammten Theologie aus als historischer, systematischer und praktischer, so zwar dass die exegetische ihren Plats an der Spitse der historisch-theologischen Disciplinen einnimmt. Denn da die Exegese es mit dem Verständniss der Urkunden des christlichen Glaubens Zu thun hat und darauf angewiesen ist, das Christenthum in seiner historischen Vorbereitung und seinem geschichtlichen Auftritt jenen Urkunden gemäss zu begreifen, so lässt sich unmöglich zwischen ihr und der Kirchengeschichte eine ähnliche Scheidungslinie ziehen, wie zwischen dieser und der systematischen oder der praktischen Theologie» [2]). Och Zezschwitz låter den historiska teologien handla »von der Wirklichkeit des Christenthumes in der Welt, sowol als original erster und normaler Verwirklichung wie als geschichtlicher und relativ zufälliger Entwicklung» [3]).

---

[1]) Prakt. Theologie I: 20.

[2]) System der Christlichen Gewissheit I: 33.

[3]) System der prakt. Theologi pag. 5. Jmfr Einleitung in die prakt. Theol. i Zöcklers Handbuch III: 84.

Kan nu denna sammanslagning af den exegetiska och historiska teologien, äfven om den lätt gifver anledning till missförstånd, dock på det hela taget försvaras, så låter detta knappast säga sig om en annan sammanslagning, som likaledes förekommer hos Schleiermacher: sammanslagningen af den dogmatiska och etiska eller vanligen så kallade systematiska teologien med den historiska eller närmare inrangeringen af den första under den sista såsom en del af denna. Till att börja med må det erkännas, att äfven häri, i denna sammanslagning eller degradering af dogmatiken till en historisk vetenskap röjer sig Schleiermachers allmänna sträfvan att binda teologien vid kyrkan och göra den till en kyrklig vetenskap. Så tillvida och såsom en välbehöflig opposition mot en godtycklig subjektivism inom dogmatiken har Schleiermachers betraktelse sitt värde och berättigande. Det är kyrkans lära, den i kyrkan faktiskt gällande läran och ej hvarjehanda oberoende af henne och i strid med henne uppkommande föreställningar, som är dogmatikens innehåll. Men öfver hufvud taget måste det dock anses principielt oriktigt att helt stryka den s. k. systematiska eller spekulativa teologien såsom särskild hufvuddisciplin och inrangera den under den historiska. Därigenom kommer ett väsentligt moment i kyrkans själfmedvetande icke till sin rätt eller åtminstone blott under oriktig och förvirrande beteckning. Dogmatikerns förfarande och arbete är ju väsentligen skildt från historikerns; en symbolik eller dogmhistoria är ej detsamma som dogmatik. Schleiermacher erkänner det själf på sitt sätt, då han förklarar: »Wer von dieser (der zu gegebenen Zeit geltenden Lehre) nicht überzeugt ist, kann zwar über dieselbe und auch über die Art, wie der Zusammenhang darin gedacht wird, Bericht erstatten, aber nicht diesen Zusammenhang durch seine

Aufstellung bewähren. Nur dieses lezte aber macht die Behandlung zu einer dogmatischen; jenes ist nur eine geschichtliche, wie einer und derselbe sie bei gehöriger Kentniss auf die gleiche Weise von allen Systemen geben kann» [1]. Men förhåller det sig så, då är det också det enda riktiga att dogmatiken, huru mycket man än har skäl att betona hennes positiva, konfessionella karakter, liksom också etiken får sin plats icke inom de historiska disciplinerna, utan inom en från dessa söndrad hufvudgrupp, hvars egendomlighet bäst angifves genom beteckningen den spekulativa teologien.

Men den praktiska teologien, som vanligen upptages såsom den fjerde hufvuddisciplinen vid sidan af de nu nämnda och af Schleiermacher såsom den tredje vid sidan af den filosofiska och den historiska teologien? Jo, den inordna vi, såsom följande framställning skall visa, inom den spekulativa teologien, då något nytt hufvudmoment i kyrkans själfmedvetande, som kan ställas vid sidan af de redan nämnda, ej låter sig angifva. Förfarandet inom praktiska teologien, såvidt den ej inskränker sig till att vara en blott teknisk eller historisk framställning, är ju ej väsentligt skildt från dogmatikerns och etikerns förfarande, då denne låter sin spekulation bestämmas af skriften, traditionen och det egna trosmedvetandet. Också har den praktiska teologien fått sin plats inom den spekulativa i det mest betydande encyklopediska arbete, som på senare tid i vårt land framkommit [2]. Det är sant, den praktiska teologien omfattar äfven konstlära eller teknik, men vare sig denna såsom af Zezschwitz framställes i ett särskildt tillägg eller inordnas i själfva systemet, som

[1]) Kurze Darst. § 196.

[2]) Eklund: Den teologiska vetenskapen.

åsyftar en sammanhängande begreppsinsikt i de praktiskt kyrkliga funktionernas art och betydelse, så måste den för att ej vara ett osammanhängande och ofullständigt aggregat af föreskrifter genomlysas och bestämmas af denna begreppsinsikt och så på sitt sätt själf bli en produkt af spekulationen endast i dess applikativa bestämdhet.

Till ofvan framställda grundindelning af teologien ha vi kommit genom att akta på hufvudmomenterna i kyrkans själfmedvetande, hvarvid vi utgått från uppfattningen af teologien såsom uttryck för kyrkans vetenskapliga själfmedvetande. Till samma indelning kommer man också, om man utgår från den bestämningen af teologien, att hon är den kyrkliga vetenskapen om kristendomen. Kristendomen, hvarom teologien handlar, kan nämligen betraktas dels till sin objektiva sida, sådan den föreligger i den gifna frälsningsuppenbarelsen och dess urkunder, hvarom den bibliska teologien handlar, dels såsom subjektivt omsatt och förmedlad, antingen faktiskt, en förmedling för hvilken den historiska teologien redogör, eller idealt, en förmedling för hvilken den spekulativa teologien redogör.

§ 4.

Kyrkans ideala eller väsentliga egendomlighet kan kortast angifvas så, att hon är de kristtroendes samfund. Den spekulativa teologien bestämmer sig då närmare såsom uttrycket för kyrkans vetenskapliga medvetande om sin egendomlighet såsom trossamfund eller om egendomligheten af den tro, som utgör hennes karakteristikum.

Kyrkan är ett samfund: ej en fri förening, en godtycklig och tillfällig sammanslutning af liktänkande och i ett eller annat hänseende medintresserade, utan grundad i en både psykologisk och historisk nödvändighet af egen art och själf nödvändig för realisationen af ett allmängiltigt, städse förefintligt ändamål. Och till skillnad från världsliga samfund är kyrkan ett religiöst samfund eller trossamfund, samt slutligen till skillnad från andra sådane eller tillnärmelser till sådane är hon de kristtroendes samfund eller samfundet af de på Kristus troende och i tron på honom af samma frälsningsnåd delaktige och för samma gemensamma uppbyggelse verkande.

Slutresultatet af denna allmänna betraktelse, som också den vill vara en betraktelse från trons egen ståndpunkt, stämmer till fullo öfverens med skriften och bekännelsen. Det är våra bekännelseskrifters klara och samstämmiga lära, att kyrkan rätt egentligen (proprie) eller till sitt sanna väsen är de troendes samfund. Så har ju Augustana i sin 8 artikel den välbekanta utsagan: »Quamquam ecclesia proprie sit congregatio sanctorum et vere credentium, tamen quum & cet.» Och Apologien förklarar i början af den artikel, som närmare bestämmer meningen och innehållet i Augustanas 7 och 8 artiklar, nämligen den 4: »At ecclesia non est tantum societas externarum rerum ac rituum sicut aliæ politiæ, sed principaliter est societas fidei et Spiritus Sancti in cordibus, quæ tamen habet externas notas, ut agnosci possit & cet.» Dessa och liknande utsagor i bekännelseskrifterna medgifva ej någon annan uppfattning ifråga om kyrkans väsen än den ofvan angifna. Denna är också skriftens. Det är tron, den stadgade,

i klar och fulltonig bekännelse första gången [1]) inom lärjungakretsen uttalade tron på Herren, som gifver honom anledning att också första gången tala om den församling, som han skulle bygga och inga fiender skulle kunna förstöra (Math. 16: 13 följ.) [2]). Såsom hans ord till Petrus, betraktade i sitt sammanhang, gifva vid handen, att Petrus genom sin tro och bekännelse blifvit den klippa, på hvilken församlingen skulle byggas, så låta de oss också förstå, att det är genom tron på honom såsom Kristus lefvande Guds son, som man varder en rätt medlem af hans församling. Och när hans apostlar beteckna och tilltala församlingens medlemmar såsom troende, kallade d. ä. sådana som i tro mottagit kallelsen (Rom. 8: 30) och heliga d. ä. i och genom tron helgade, så tyder detta på samma uppfattning, uppfattningen af kyrkan såsom till sitt väsen de troendes och heligas samfund. Det är sant, skriften betecknar kyrkan på flere andra sätt. Och mången,

---

[1]) Natanael hade visserligen långt förut aflagt bekännelsen: Rabbi, Du är Guds son, Du är Israels konung (Joh. 1: 49), men för rätta uppfattningen af denna bekännelse och för giltigheten af det ofvan sagda hänvisa till följande uttalande af Norrby i De nya högmässotexterna för homiletiskt bruk II, pag. 133. »Af denna härlighet (Jesu frälsarehärlighet) hade lärjungarne redan vid det första sammanträffandet med Herren (Joh. 1: 35—51) uppfångat några spridda strålar, hvadan de redan då fattat tanken därpå, att han vore den utlofvade, men deras tro på och bekännelse af honom var då mycket obestämd och berodde mera på ett stundens intryck än på verklig erfarenhet. Nu åter (vid Petri ofvan omtalade bekännelse) hade de hunnit så lära känna Jesus, att de såsom de, hvilka hade sett hans härlighet och erfarit kraften af den i honom boende nåden och sanningen, hade med hela sitt hjärta öfverlämnat sig åt honom (jmfr Joh. 6: 68) och därför kunde aflägga en bekännelse om honom, som i djupaste mening var ett vittnesbörd.»

[2]) Jmfr Harnach: Prakt. Theol. I: 174 och Ehrenfeuchter Prakt. Theol. pag. 38 följ.

som hör kyrkan korteligen bestämmas såsom de troendes samfund, är nog färdig att säga: kyrkan är mycket mer än detta, hon är ju enligt skriften Guds tempel, Kristi lekamen och Kristi brud m. m. Alldeles riktigt. Och dessa bestämningar beteckna väsentliga sidor af kyrkan, som ingalunda få lämnas ur räkningen, men de äro alla *härledda* väsensbestämningar, som hvarken behöfva eller böra upptagas, då det gäller att kort och sammanträngdt angifva kyrkans väsen. »Jene anderen Ausdrücke werden, soweit sie bildlicher Art sind, in der Schrift eben von der Gemeinde ausgesagt: sie diese aus gläubigen Christen bestehende, ist der Leib Christi, die Braut Christi, die Behausung oder der Tempel Gottes» [1]) Det må också framhållas, att genom dessa bestämningar kyrkan på jorden, den enda om hvilken det här är tal, icke är skild från församlingen i himmelen. Äfven församlingen i himmelen är, och det i fullaste mening, Guds tempel, Kristi lekamen och brud, men den är icke de troendes, utan de skådandes, i gudsgemenskapen fulländades samfund. Först genom bestämningen de troendes samfund är således det jordiska kyrkosamfundets egendomlighet tillfredsställande angifven.

När kyrkan i enlighet med bekännelseskrifterna till sitt väsen bestämmes såsom de troendes samfund, eller närmare och, såsom det af sig själf förstås, som de kristtroendes samfund, så innebär detta, rätt fattadt, ingen ensidighet, icke ett blott angifvande af kyrkans subjektiva sida med förbiseende och misskännande af den objektiva. Tron, hvari det kyrkliga samfundet har sin väsentliga egendomlighet, är nämligen att fatta ej

---

[1]) Frank: System der christl. Wahrheit II: 373. Jmfr Ehrenfeuchter: Prakt. Theologi pag. 59 samt början af apologiens 4 art., där det efter talet om kyrkan såsom societas fidei et Spiritus sancti in cordibus fortsättes: Et hæc ecclesia sola dicitur corpus Christi.

blott såsom subjektiv bestämdhet och tillstånd, utan såsom ägande ett bestämdt, objektivt gifvet innehåll, hvarom ju också den närmare precisionen de *krist*troendes särskildt erinrar, på samma gång som den angifver, hvilket detta innehåll är: Kristus själf, den samme Herre och frälsare, som Petrus engång bekände. Men han är nu här på jorden närvarande endast i sina nådemedel. Endast genom dem kan tron verkas och bevaras och får därför aldrig tänkas skild från dessa liksom ej heller från sin yttring i bekännelse. Det är den genom nådemedlen verkade, i bekännelse framträdande tron på Kristus, det är denna tro och ingen annan tro med annan uppkomst, annat innehåll och annan yttring, som konstituerar kyrkans väsen.

Så kommer äfven vid bestämningen af kyrkan såsom trossamfund hennes objektiva sida till sin rätt, och därmed blir det tillika klart att genom nämnda bestämning ingalunda är uteslutet och nekadt, att kyrkan också är nådes- och frälsningsanstalt. Kyrkan är alltid och nödvändigt båda delarne, är det ena lika väsentligt som det andra. Därför kan det äfven sägas, att det ena alltid innesluter det andra, om också på något olika sätt. Endast såsom nådeanstalt kan kyrkan vara trossamfund, ty tron verkas och bevaras ju endast genom de objektivt gifna nådemedlen, i och genom hvilkas ägande och förvaltning kyrkan är en nådes- och frälsningsanstalt, och endast såsom trossamfund kan kyrkan vara nådesanstalt, staden på berget, världens ljus och jordens salt. Detta senare visserligen icke i den meningen, att nådemedlens verkan skulle vara beroende af den enskilde förvaltarens tro, eller att dessa medel skulle hämta sin kraft någor som helst annorstädes ifrån än från Herren själf. En sådan uppfattning är utmärkande för det donatistiska, sekteriska kyrkobegreppet,

som vi med all bestämdhet afvisa. Men å andra sidan får det ej förbises, att Herren nu engång för alla öfverlämnat nådemedlen åt sin kyrka såsom de troendes samfund till att där förvaltas genom dem, som han därtill förlänar utrustning och kallelse, och att därför ordet och sakramenterna, om de förvaltas alldeles utom detta samfund, upphöra att vara nådemedel. Om allt hvad kristet trossamfund öfver hufvud taget upphörde att existera, skulle det ej heller kunna vara tal om någon nådes- och frälsningsanstalt. Tänker man sig, att det ej längre fans någon gnista af verklig tro på jorden, utan blott ordet och sakramenterna i deras rena objektivitet, och att deras bruk icke engång stode i samband med efterverkningarne från en förut lefvande men sedan försvunnen tro, så vore ett sådant umgående med nådemedeln alltigenom en illegitim, ogiltig nådemedelsförvaltning, ja ett hädiskt missbruk, blott och bart en karrikatur af verklig nådemedelsförvaltning, att likställa exempelvis med ett dop från scenen eller ett lättfärdigt och begabbande föredrag af Guds ord i en utilistförsamling. Dock den nämnda förutsättningen kunna vi med skäl anse såsom en fiktion. Utan tro skulle nämligen snart nådemedelsförvaltningen upphöra. Zezschwitz har rätt, då han säger: »Es muss für unbestritten gelten, dass in der Welt längst nicht mehr christlich getauft und Abendmahl gehalten würde, kein geistliches Amt und keine Stiftung Christi fortbestünde, wenn es nicht mehr Glaube gäbe, resp. als Ordnung in den Gemeinden fortlebte, was einst lebendiger Glaube als Stiftung geehrt und in den geordneten Gang gebracht hat.» [1]) Det är en återklang af tonen i Nitzsch's klassiska arbete, när det där förklaras: »Es lässt sich nicht

[1]) Einleit. in die Prakt. Theol., Zöcklers Handbuch III: 112.

annehmen, die Aneigungsmittel des Geistes Christi hätten gestiftet oder in Wirksamheit erhalten werden können ohne theils mit und in dem persönlichen Glaubensleben gestiftet oder durch die Triebkraft desselben in Bewegung gebracht zu werden. Aus natürlichen Zwange, aus weltlichen Hange, aus Neigung oder Gewöhnung lässt es sich nicht ableiten, dass das Evangelium gepredigt, dass kichliches Leben producirt und gepflegt wird, mindestens nicht, wenn von dem ersten innersten Impulse dazu und von der stätigen Ursachlichkeit dieser Bewegungen die Rede ist.» [1]) Väl heter det och det med rätta, att Herren själf vakar öfver sina stiftelser och håller dem vid makt, men detta gör han just därigenom, att han bevarar tron och »känner sina», därigenom att han alltid vet att åt sig bevara en helig kvarlefva af verkligt troende, om än så fåtaliga och förströdda. Endast därför att det alltid genom Herrens dragande och bevarande nåd skall finnas troende, kan det heta, att hans död skall förkunnas genom nattvardsfirande, ända till dess han kommer igen. Huru det eljest skulle gå med nattvardsfirandet, därom gifver oss tyvärr tillståndet i många af våra församlingar en allt för tydlig aning. Så är visserligen icke den enskildes tro, icke ens den enskilda lokalförsamlingens tro, men tron öfver hufvud taget nödvändig för en verklig nådemedelsförvaltning och för att det skall kunna vara tal om en nådes- och frälsningsanstalt på jorden. Den är nödvändig icke såsom något, som gifver nådemedlen deras kraft men såsom conditio sine qua non för bevisningen af denna kraft. Å andra sidan äro nådemedlen och deras förvaltning obetingadt nödvändiga för tron eller för att kyrkan såsom trossamfund skall finnas till.

---

[1]) Prakt. Theol. I: 161.

Då det nu så förhåller sig, då de båda sidorna, den subjektiva och den objektiva, innesluta hvarandra och kyrkan lika väsentligt är frälsningsanstalt som trossamfund och det äfven kan sägas, att för såvidt man bortser från kyrkans fundamentala och embryoniska existens i stiftarens person, det objektiva är ett prius, hvarför då icke, när det gäller att angifva kyrkans väsen, lika gärna bestämma henne såsom den gudomliga frälsningsanstalten eller åtminstone i definitionen uttryckligen förena och likställa båda sidorna? Svaret är följande. I förstnämnda fall skulle man utsätta sig för den dubbla beskyllningen dels att fatta de troendes församling blott såsom objekt och substrat och ej på samma gång som subjekt för kyrkans verksamhet, dels att med kyrkan själf i hennes fulla verklighet förvexla hvad som endast är en förutsättning för denna, ett grundläggande moment. [1]) I senare fallet, som har mera skäl för sig, skulle en åtminstone här på det hela taget onödig vidlyftighet uppkomma, på samma gång det kunde se ut, som om man förbisåge, att bestämningen de troendes samfund är den fulländande bestämningen i kyrkobegreppet, så att detta når sin fulländning först i denna bestämning, som självklart och tydligt visar öfver på den andra såsom sin väsensgrund och därför i viss mån onödiggör dess särskilda angifvande. Såsom trons eget begrepp fulländas i bestämningen förtröstan,

[1]) Här förtjänar det ock påpekas såsom något egendomligt, att de som äro benägna att fatta kyrkan endast eller företrädesvis såsom frälsningsanstalt, dock på samma gång ofta betona att kyrkans högsta bestämning är den att vara Kristi brud. Men Kristi brud kan kyrkan vara endast såsom fritt, självständigt subjekt, endast såsom de troendes församling, som till honom står i fritt, personligt kärleksförhållande. Äfven talet om kyrkligt medvetande och om teologien såsom uttryck för detta medvetande får sin rätta betydelse, först när man uppfattar kyrkan såsom trossamfund.

och såsom det därför vanligen anses såsom nog att säga, att tron väsentligen är förtröstan, så må det ock anses nog att bestämma kyrkan såsom de kristtroendes samfund, därför att hennes begrepp fulländas i denna bestämning. Vi anse det korteligen sagdt lämpligast att vid angifvandet af kyrkans begrepp endast upptaga den högre fulländande grundbestämningen och sedan i den följande förklaringen genom analys tillse hvad som ligger i denna.

Men ha vi ej med vårt betraktelsesätt från kyrkan helt och hållet uteslutit alla icke-troende och utan vidare likställt dem med hedningar under förnekande af dopets grundläggande och omfattande betydelse. Åh nej, något sådant behöfva vi ej låta påbörda oss. Den kyrka, som väsentligen eller proprie dicta är de troendes samfund, får ej betraktas blott under varandets utan ock under vardandets synpunkt, hon ej allenast är, utan blifver ständigt, är inbegripen i en ständigt fortgående självrealisation; och så vidt detta är förhållandet eller kyrkan betraktas från vardandets synpunkt, höra till henne äfven de, som blott ha förutsättningar, de ytterst i dopet gifna förutsättningarne för att blifva sant troende, men som ännu icke eller icke längre äro det. En döpt människa kan på olika sätt tillhöra kyrkan och vara medlem af henne. Detta och den betydelse, som tillkommer dopet, angifver Harnack [1]) med följande ord, som vi på det hela taget kunna tillägna oss: »In der That gibt auch die Taufe (und das gepredigte Wort) immer nur die Grenzen an, bis zu welchen hin die Wirksamheit der Kirche auf Erden sich erstreckt und innerhalb welcher sie thatsächlich existirt; aber das Raumgebiet ihrer Arbeit und Ausbreitung darf niemals

[1]) Prakt. Theol. I: 77.

zum Masstab für die Bestimmung ihres Wesensbestandes verwendet werden. Auch bildet die Gesammtheit der Getauften noch keine Gemeinschaft, sondern nur eine Schaar von Solchen, denen das gemeinsam ist, dass etwas an ihnen geschehen. Die Getauften sind darum nur passive Glieder der Kirche, Glieder der göttlichen Bestimmungsthat nach; wirkliche, aktive Gliedschaft ist nur da, wo Glaube ist. Die Taufe scheidet wohl Getaufte und Ungetaufte; ein Getaufter ist nicht mehr ein Heide, auch wenn er nicht glaubt, denn er steht schon innerhalb der Wirkungssphäre der Gnade und kann in jedem moment etwas Anderes werden als er ist d. h. zum Glauben kommen; durch die Taufe ist er in ein anderes neues Verhältniss zu Gott gesetzt. Aber so lange diesem nicht ein inneres Selbstverhalten entspricht, so lange besteht auch noch von seiner Seite keine Gemeinschaft. Die Kirche dagegen ist immer nur da wirklich, wo das gottgeschaffene, neue Verhältniss der Kindschaft in Christo auch der Grund eines neuen gottwohlgefälligen Verhaltens nämlich des Glaubens geworden ist. Darum bilden die nur getauften die eigentliche Kirche nicht, erhalten sie auch nicht auf Erden; sie sind eben nur Objekte, noch nicht Subjekte derselben.» Så går det nog mycket väl för sig att låta dopet komma till sin rätt, äfven då man bestämmer kyrkan såsom de troendes samfund.

Denna bestämning ha vi således intet skäl att uppgifva, och vi vilja icke, då fråga är om kyrkobegreppet, låta taga från oss hvad kyrkoreformatorerna gjort gällande i bekännelseskrifterna och praktiska teologiens reformator häfdat, [1]) då det varit fråga om att finna utgångs- och enhetspunkten för de kyrkliga funktionerna,

[1]) Nitzsch: Prakt. Theol. I: 204.

om hvilka den praktiska teologien handlar. Att det icke är öfverspänd och opraktisk idealism att låta kyrkan såsom de troendes samfund vara det egentliga subjektet för de kyrkliga funktionerna, det har den praktiska teologien, då hon utgår från nämnda kyrkobegrepp, att uppvisa, och det torde äfven i sin mån framgå af nästföljande afdelning i detta arbete.

Får nu kyrkans väsentliga egendomlighet sitt kortfattade uttryck i bestämningen de kristtroendes samfund, så bestämmer sig ock kyrkans medvetande om sin egendomlighet närmare såsom ett allsidigt medvetande om den tro, som konstituerar hennes väsen. Liksom en betraktelse af staten i dess egendomlighet såsom rättssamfund blir en betraktelse af rätten, af inre och yttre statsrätt, så blir en betraktelse af kyrkan i dess egendomlighet såsom trossamfund en betraktelse af tron från olika synpunkter.

§ 5.

Medvetandet om egendomligheten af den tro, som utgör det kyrkliga samfundets karakteristikum, är allsidigt och fullständigt först såsom medvetande om denna tros form i dess väsentliga bestämdhet, om hennes innehåll i dess väsentliga sammanhang och om hennes bevisning i dess väsentliga art och omfång. Den spekulativa teologien kommer därför att omfatta en principiel, en dogmatisk och en (i vidsträcktare mening) praktisk del.

Tron är närmast ett moment i det mänskliga själslifvet, en psykologisk funktion vid sidan af andra. Så-

som sådan är hon till sitt väsen visshet, förtröstan, och såsom religiös tro och än bestämdare i sanning religiös tro d. ä. kristen tro är hon absolut visshet, obetingad visshet om den obetingade nödvändigheten och värdet, om oumbärligheten och fullkomligheten af det, som är dess föremål. Denna visshet i dess egendomliga bestämdhet kan göras till föremål för en särskild betraktelse, såsom det i någon mån sker i de s. k. dogmatiska prolegomena, men än grundligare bör kunna ske i en särskild principiel disciplin, som blir inledning ej blott till dogmatiken, utan till hela den spekulativa teologien. Så har Frank som bekant låtit »System der christlichen Gewissheit» utgöra en särskild disciplin, den första och inledande **inom den systematiska teologien.**

Hvad som är föremål för den kristna trons obetingade visshet eller denna tros innehåll, är ej något genom fantasi eller spekulation tillkommet, utan något objektivt, i objektiv uppenbarelse gifvet, som i den troendes erfarenhet bevisar sig så, att han aktar det såsom det obetingadt oumbärliga och fullkomliga [1]. Tron har således, såsom redan i föregående § framhållits, också sin objektiva sida, ett objektivt innehåll, som i sitt väsentliga sammanhang vill göras till föremål för särskild betraktelse, såsom detta sker i dogmatiska framställningar. Det säger sig emellertid själf, att detta innehåll på sitt sätt äfven måste förekomma i nyssnämnda principiella del. Vissheten är ju bunden vid sitt objekt och är till sin egendomliga beskaffenhet betingad af detta. Bestämdheten med afseende på innehållet medför en motsvarande bestämdhet med afseende

---

[1] I dessa ord angifvas tvänne väsentliga momenter i den religiösa tron, och vi finna lätt, att, konkretare taladt, tron på Kristus såsom den oumbärlige frälsaren företrädesvis är trosbegäret och tron på honom såsom den fullkomlige frälsaren är trosförtröstan.

på formen. Liksom innehållet är den obetingade verkligheten, så är formen obetingad anslutning och hängifvenhet.» [1]) Just detta nära samband mellan innehåll och form gör, att man i redogörelsen för den kristliga trosvissheten ej kan undgå att tala om de kristliga trossanningarne, men väl till märkandes i annat sammanhang och från annan synpunkt än i dogmatiken; de komma nämligen till tals i sitt kunskapsteoretiska sammanhang och såsom ägnade att framkalla och vara föremål för en obetingad visshet. Den ordning, i hvilken dogmatiken framställer trosobjekten är icke densamma, i hvilken de vinna visshet för det troende subjektet. Det är två skilda saker att framställa trons innehåll i dess objektiva och i dess kunskapsteoretiska sammanhang. I förra fallet är realgrunden, i senare kunskapsgrunden utgångspunkten.

När vi nu äfven här låtit trons både subjektiva och objektiva sida komma till sin rätt, så är detta en förnyad bekräftelse därpå, att vi vid bestämningen af kyrkan såsom de kristtroendes samfund ej gjort detta i den mening, att en beskyllning för ensidighet i subjektiv riktning är berättigad.

I sin konkreta verklighet är tron sammanslagningen af de båda sidorna, den subjektiva och den objektiva, och i denna enhet är hon såväl receptiv som operativ, med lifsyttringar af såväl ena som andra slaget, eller bevisande sig såväl i kontemplativ, mystisk kärlek som i praktisk kärlek. I denna bevisning kan tron också göras till föremål för en särskild betraktelse, såsom det ju sker i den etiska och vanligen s. k. praktiska teologien, hvilka båda discipliner i ofvanstående § sammanfattats under den gemensamma beteckningen praktisk teologi (i vidsträckt mening).

---

[1]) Religion och vetenskap af förf., pag. 101.

Då det gällde att finna den första och allmännaste indelningen, hufvudindelningen af den teologiska vetenskapen, läto vi denna bestämmas af hufvudmomenterna i kyrkans medvetande om sig själf, hvilka hufvudmomenter angåfvos såsom kyrkans medvetande om sitt ursprung, sin utveckling och sin egendomlighet. I analogi härmed kunde det synas närliggande, att när det blir fråga om en allsidig och uttömmande betraktelse af tron, äfven denna betraktas till sin uppkomst, sin utveckling och sin egendomlighet, och att denna betraktelse får betinga en motsvarande indelning af den spekulativa teologien. Men hela betraktelsen här är ju, såsom det i förestående § angifves, inskränkt till en betraktelse af trons egendomlighet, dess väsentliga art och beskaffenhet, och det rent historiska kommer här ej ifråga såsom sådant. Trons uppkomst och utveckling kommer här ej i betraktande utan så vidt man tänker på det väsentliga, konstanta, som ständigt återkommer, när helst tron uppkommer och tillväxer. Detta åter ägnar sig ej att göras till föremål för utredning i två självständiga discipliner. Det behandlas lämpligast i den första af de nyss angifna trenne disciplinerna eller med andra ord i samband med framställningen af trons subjektiva bestämdhet, af tron såsom visshet och förtröstan. Denna framställning har också att undersöka, huru den trosvisshet, hvarom fråga är, enligt sakens egen natur uppkommer och utvecklar sig. Trons uppkomst och utveckling kommer också endels på tal i de båda sista disciplinerna inom den spekulativa gruppen eller i samband med redogörelsen för trons bevisning, under hvilken ju tron utvecklas och befästes, och i samband med redogörelsen för trons innehåll, då ju trons uppkomst och förkofran såsom ett verk af Herren äfven

är föremål för tro och således hör med till trosinnehållet i dess sammanhang och fullständighet.

Vid den indelning af den spekulativa teologien, som ofvan blifvit gjord och blifvit bestämd af de olika momenterna i ett allsidigt medvetande om trons egendomlighet, framgår lätt, att i benämningen af tredje delen ordet praktisk tages i sin allra vidsträcktaste betydelse, ännu ej ens såsom motsats till teoretisk, då ju tron kan bevisa sig både i teoretiskt, praktiskt och ästetiskt hänseende, utan såsom beteckning för hvarje slag at fri verksamhet i motsats till hvilande kvalitet.

§ 6.

Tron bevisar sig ej allenast såsom genomträngande och omgestaltande förut gifna förhållanden och verksamheter, utan ock såsom produktiv, frambringande nya sådane; och denna sistnämnda verksamhet kan tillika framträda såsom samfundsverksamhet eller kyrklig verksamhet. När den detta gör, kan den vidare betraktas ej blott såsom något af människans bestämmelse fordradt eller i sin betydelse för humanitetsidealet, för sedlighet och kultur, utan ock i sin självständighet såsom blott innebärande en fortgående realisation af kyrkans eget väsen såsom trossamfund. Praktiska teologien i vidsträckt mening eller läran om trons bevisning kommer således att omfatta ej blott läran om det kristliga lifvet öfver hufvud taget eller den teologiska etiken, utan ock en grupp af vetenskaper, som kunna sammanfattas

under benämningen den självständiga ekklesiologien eller ekklesiologien i egentlig mening, hvilken efter en allmän inledande del om tron i dess bevisning såsom samfundstro och kyrkan i hennes verksamhet såsom trossamfund, i sina särskilda delar: läran om det kyrkliga lifvet (praktiska teologien i egentlig mening), läran om den kyrkliga konsten och läran om den kyrkliga vetenskapen (teologiska encyklopedien) närmare redogör för den kyrkliga verksamheten, allt eftersom den är af praktisk, ästetisk eller teoretisk art.

Tron är verksam genom kärleken, lyder det apostologiska ordet. I kärlek till Gud och i kärlek till människor. Såsom född af tron är emellertid kärleken i alla sina yttringar först och sist en kärlek till Herren, den har både sitt ursprung och sitt mål i honom. Detta kan också uttryckas så, att hela det af denna kärlek bestämda lifvet, hela det kristliga lifvet är en gudstjänst. Gudstjänsten fatta vi då dels såsom en gudstjänst i världslifvets mångahanda förhållanden, dels såsom en gudstjänst i omedelbart förhållande till Gud och i särskild verksamhet för hans sak. I förra fallet förutsättes en mångfald af gifna förhållanden och verksamheter, hela det naturliga människolifvet, och tron, som är verksam i kärlek, genomtränger, omgestaltar och förklarar detta lif till ett heligt kärlekslif efter Guds vilja. I senare fallet gifver tron upphof till nya relationer och verksamheter, sådana som förut ej funnits, och denna trons bevisning framträder ej blott hos de enskilde troende såsom sådane, utan såsom de troendes gemensamma verksamhet, såsom samfundsverksamhet eller kyrklig verksamhet. Tron gifver upphof till ett sam-

fund, som förut icke funnits, och till en verksamhet af, inom och för detta samfund eller korteligen tron bevisar sig såsom samfundstro. Äfven i denna bevisning liksom i alla öfriga är tron föremål för etiken, som ju från sin bestämda synpunkt betraktar hela det kristliga lifvet, betraktar det såsom fri realisation af människans uppgift och bestämmelse.

Men den sistnämnda verksamheten, den af samfundstron såsom sådan bestämda eller den kyrkliga verksamheten kan och bör betraktas ej blott såsom ett moment jämte andra i realisationen af mänsklighetens allmänna bestämmelse, utan ock i sin själfständighet såsom innebärande och åsyftande en allt fullkomligare realisation af de troendes samfund. En sådan betraktelse är skild både från den dogmatiska och etiska betraktelsen af kyrkan och hennes verksamhet. Under det att kyrkan för den dogmatiska betraktelsen kommer ifråga såsom ett trosobjekt bland andra, såsom ett af Herren själf satt moment i realisationen af hans kärleks- och frälsningsrådslut, och hennes verksamhet, såvidt den beröres, skådas blott från den gudomliga kausalitetens synpunkt, och under det att samma kyrka för den etiska betraktelsen kommer ifråga såsom ett samfund bland andra och hennes verksamhet såsom ett moment i den fria realisationen af människans bestämmelse, gifves det en framställning af kyrkan, som till att börja med förenar den dogmatiska och etiska betraktelsen och sedan, då fråga blir om de särskilda kyrkliga verksamheterna, tillika fattar dessa i deras själfständiga betydelse för kyrkans eget lif, fattar dem såsom bevisning och yttring af samfundstron, åsyftande trossamfundets tillväxt. Denna framställning torde, såvidt den har vetenskaplig karakter, lämpligen kunna benämnas ekklesiologien i egentlig mening eller den

självständiga ekklesiologien i motsats till den dogmatiska och etiska, som betraktar sitt föremål från allmännare, mera omfattande synpunkter och därföre hvarken kan erhålla den självständighet eller utförlighet som den förstnämnda. I särskild mening kan denna sägas utgöra en kyrkans självbetraktelse i vetenskaplig form, och därför kan det ock sägas, att den teologiska vetenskapen i henne kulminerar och afslutas.

Kyrkans verksamhet, som sålunda kan göras till föremål för en mera självständig och utförlig betraktelse, är först och främst en verksamhet af praktisk art, ett kyrkans handlande såsom den vanligen benämnes. Den är med andra ord bevisningen i praktiskt hänseende af samfundstron såsom sådan; och så bestämd blir den föremål för en självständig betraktelse i den vanligen så kallade praktiska teologien, som är den förnämsta och viktigaste af de discipliner, som handla om den kyrkliga verksamheten i dess självständighet. Af de båda öfriga disciplinerna inom området ifråga handlar den ena om samfundstrons bevisning eller om den kyrkliga verksamheten i ästetiskt hänseende, den andra om samma verksamhet i teoretiskt hänseende. Den förstnämnda kommer att bli en teori om och för den kyrkliga konsten, hvilken när den motsvarar sitt begrepp, öfvas i kyrkligt sinne och intresse och är något annat, än hvad man vanligen kallar kristlig konst. Den senare blir en teori om och för den kyrkliga vetenskapen eller teologien, hvilken likaledes har sin kyrkliga bundenhet och är något annat än exempelvis en kristen filosofi.

Dessa båda verksamheter, i hvilka tron bevisar sig dels i ästetiskt hänseende såsom princip för en kyrklig konst, dels i teoretiskt hänseende såsom princip för en kyrklig vetenskap, har man stundom varit färdig att inordna bland kyrkosamfundets praktiska funktioner,

som utgöra föremål för praktiska teologien i egentlig mening. De förete ju också sidor, som göra, att de med rätta kunna bli föremål för en betraktelse äfven inom denna sistnämnda disciplin, ehuru ej för en själfständig och uttömmande sådan. För den teologiska vetenskapens vidkommande har detta blifvit påpekadt redan af Schleiermacher, som låter den teologiska skriftställareverksamheten såsom en fri, obunden faktor i kyrkostyrelsen blifva föremål för den praktiska teologien i dess senare hufvuddel [1]. Och bland praktiskt teologiska författare inom vårt eget land kunna vi i detta sammanhang erinra om Thomander och P. Eklund. Den senare låter det bli en uppgift för den praktiska teologien i dess didaktiska afdelning att finna formler för framställning af den kyrkliga sanningen ej blott i kateketiskt och symboliskt, utan ock i teologiskt syfte [2]. Denna uppfattning behöfver tydligen en närmare förklaring och modifikation för att icke den praktiska teologiens gräns mot dogmatik och dogmatisk metodlära skall försvinna. Såvida den teologiska vetenskapen, hvars främste målsmän ha att ombesörja de kyrkliga ämbetsinnehafvarnes teoretiska utbildning, kan och bör öfvervakas [3] genom någon form af kyrkans praktiska verksamhet och kommer till användning i andra former af denna verksamhet, kan det nog sägas, att den erbjuder synpunkter, från hvilka den af praktiska teologien kan tagas i betraktande. Men detta är ett. Ett

[1] Kurze Darst. §§ 332—334 och Prakt. Theol. pag. 720 ff.

[2] Den teol. vetenskapen pag. 172.

[3] Det är ej så utan, att denna fråga för närvarande kan sägas vara en brännande sådan om ej bland oss så i Tyskland. Jmfr Ortodoxi och Ritschlianism af förf. pag. 15 ff. Från katolsk ståndpunkt har frågan engång på ett intressant och lärorikt sätt, med lugn och klarhet blifvit behandlad af Graf i hans Kritische Darst. des gegenw. Zust. d. Pr. Theol. pag. 201 ff.

annat, att utan vidare i den praktiska teologien sätta den teologiska verksamheten i samma linie med verksamheter, som helt och hållet falla inom nämnda disciplin och ha omedelbart praktisk betydelse. Detta är förvirrande och missvisande och därför oberättigadt. Det går ej an att inom praktiska teologien koordinera den teologiska verksamheten med den kateketiska och symboliska. Den förra är en trons bevisning i teoretiskt hänseende, har framför allt ett teoretiskt intresse och syfte och ett högre sådant, kan således endast så att säga i förbigående och genom sitt samband med andra verksamheter bli föremål för en betraktelse i praktiska teologien. Motsvarande gäller om den verksamhet, som vi betecknat såsom kyrklig konst. Den får såsom en bevisning af samfundstron i ästetiskt hänseende ej samordnas med någon af kyrkans praktiska verksamheter, och kan ej i den praktiska teologien, äfven om den där kommer i betraktande, bli föremål för en självständig och uttömmande betraktelse. De verksamheter, i hvilka samfundstron på olika sätt bevisar sig, nämligen i praktiskt hänseende såsom princip för ett kyrkligt samfundslif, i ästetiskt hänseende såsom princip för en kyrklig konst och i teoretiskt hänseende såsom princip för en kyrklig vetenskap kräfva hvar sin självständiga betraktelse, och vi anse oss därför ha rätt, då vi fördelat de tre olika verksamheterna på särskilda discipliner. Men vi anse oss ock ha rätt, då vi för att häfda, att äfven de båda senare af dessa verksamheter ha sin kyrkliga bundenhet, talat om kyrklig konst och vetenskap till och med i motsats till hvad som benämnes kristlig konst och vetenskap. I detta hänseende instämma vi fullt i följande träffande ord af en nyss omnämnd författare [1]: »Till konsten såsom sådan förhåller sig den

[1] Eklund: Det kyrkliga gudstjänstfirandet, pag. 119.

kyrkliga konsten på alldeles samma sätt, som den kyrkliga vetenskapen eller teologien förhåller sig till vetenskapen såsom sådan. Teologien sammanfaller ej omedelbart med filosofien, ej ens med filosofien såsom kristlig filosofi. Likaledes sammanfaller icke heller den kyrkliga konsten med ens den kristliga konsten. — — Såsom den kyrkliga vetenskapen är en vetenskap i och af kyrkans tro, så är ock den kyrkliga konsten, ja det är kyrkan själf, som däri är verksam. — — — När vi i våra dagar finna vissa delar af den kyrkliga konsten öfverlåtna åt personer, som öfver hufvud icke befinna sig i en kraftigare enhet med det kyrkliga samfundet och dess gudstjänstlif, så är det icke bättre beställdt, än om den kyrkliga vetenskapens utbildning öfverlämnas åt för det kyrkliga samfundet främmande personer.» Sista delen af yttrandet är särskildt ägnadt att rättfärdiga upptagandet af läran om den kyrkliga konsten bland de teologiska disciplinerna, när läran om den kyrkliga vetenskapen redan förut fått sin plats bland dessa.

I läran om den kyrkliga vetenskapen eller den teologiska encyklopedien framträder reflexionen mest potentierad. Den är här en reflexion öfver reflexionen, en vetenskap om vetenskapen. Och när den teologiska encyklopedien upptager denna verksamhet såsom ett sista afslutande moment i kyrkans vetenskapliga självmedvetande, så slutar den på samma gång med att inrangera sig själf bland de teologiska vetenskaperna.

§ 7.

Det resultat, till hvilket den föregående framställningen fört med afseende på den praktiska teologiens begrepp, kan sammanfattas så, att den praktiska teologien är vetenskapen om trons bevisning i praktiskt hänseende såsom princip för

ett kyrkligt samfundslif i dess egendomlighet och självständighet eller om kyrkans praktiska verksamhet i dess självständiga betydelse för hennes eget lif. Genom denna definition, som erinrar om de insatser, hvilka genom Schleiermacher och Nitzsch blifvit gjorda i och för den praktiska teologiens behandling, begränsar sig denna disciplin mot andra discipliner inom den spekulativa teologien äfven mot etiken, hvilken såsom social etik ej kan undgå att beröra det kyrkliga samfundets verksamhet eller bevisningen af samfundstron såsom sådan.

Till trons bevisning hör enligt föregående § äfven dess bevisning såsom samfundstro i praktiskt hänseende, en bevisning bestående däri, att tron gifver upphof till ett samfund samt en praktisk verksamhet af, för och inom det samfund, som den stiftat, trossamfundet eller kyrkan. Denna verksamhet, som vanligen benämnes kyrkans handlande, är i sin betydelse för trossamfundet själft objekt för den praktiska teologien, som sålunda låter bestämma sig säsom vetenskapen om kyrkans praktiska verksamhet i dess självständiga betydelse för kyrkans eget lif.

Med denna definition befinna vi oss i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den sedan Schleiermacher rädande uppfattningen af den praktiska teologiens begrepp. Allmänt är man väl med honom ense om, att den praktiska teologien har det kyrkliga handlandet till sitt innehåll, och att den sä bestämd är berättigad till en egen och självständig plats inom de teologiska vetenskapernas system och framkommit med samma kyrkliga nödvän-

dighet som någon af dessa. Det är just Schleiermachers framsteg och förtjänst inom området ifråga, att han i motsats till förut härskande uppfattningar låter den praktiska teologien bestämmas af *kyrkans* behof och ej blott afse den enskilde ämbetsinnehafvarens behof såsom ledning för hans verksamhet, hvilken senare upppfattning får ett betecknande uttryck i den antikverade benämningen pastoralteologi. Hade man förut under ortodoxiens inflytande fattat den praktiska teologien företrädesvis såsom en klerikal teknik, en summa af mera yttre föreskrifter för den klerikala ämbetsverksamheten eller såsom en pastoral klokhetslära (Math. 10: 16), som till slut blef af ordinäraste slag med klokhetsregler för en massa periferiska ting; och hade vidare det af pietismen påverkade betraktelsesättet fattat den praktiska teologien företrädesvis såsom pastoral etik eller pastoral klinik hvarvid den liturgiska verksamheten lemnades så godt som ur räkningen; och hade den gammalluterska uppfattningen efter lifvets omedelbara kraf på ovetenskapligt sätt förenat dessa uppfattningar; och hade slutligen rationalismen fattat den praktiska teologien såsom ett inbegrepp af anvisningar med hänsyn till konventionella plikter, som godtyckligt ordnade kyrkoförhållanden pålägga ämbetsinnehafvarne, eller såsom en populariserad framställning af den egentliga teologien, afsedd för sådane studerande, som ej kunde fatta dess innehåll i vetenskaplig form och till sist såsom en konst att under ackomodation efter folkföreställningen, efter gängse uttryck och formler i den religiösa folkliteraturen omsätta de gamla troslärorna i moraliska sanningar och naturlig religion: så framträder i motsats till alla dessa uppfattningar af den praktiska teologiens begrepp och uppgift hos Schleiermacher ett betraktelsesätt, som låter hänsynen till kyrkan träda behärskande i förgrunden, och

som därför är ägnadt att gifva den praktiska teologien principiel enhet och sammanslutning, på engång den rätta begränsningen och omfattningen under genomförandet af den nyfunna enhetsprincipen. Så betecknar Schleiermachers uppträdande en afgörande vändpunkt i den praktiska teologiens historia, i uppfattningen och behandlingen af denna disciplin. För att låta hans betydelse i detta hänseende mera åskådligt framträda, kunna vi särskildt tänka på den praktiska teologiens centrala del, nämligen kultläran, på den behandling af denna, som möjliggöres genom det af Schleiermacher införda betraktelsesättet. Med den förut rådande uppfattningen af den praktiska teologiens väsen och uppgift kunde det inom denna ej bli fråga om en kultlära i egentlig mening, gudstjänsten kunde på det hela taget ej komma i betraktande annorlunda än som en prästerlig ämbetsförrättning, för hvilken det gällde att lämna regler och anvisningar, antingen nu denna ämbetsförrättning fattades från sin mera yttre eller från sin personliga, etiska och religiösa sida. Schleiermachers uppfattning, konsekvent utförd, kräfver, att gudstjänsten i den praktiska teologien fattas och framställes såsom ett kyrkans handlande, som på hvarje punkt kräfver församlingens deltagande. Det kan då i denna disciplin bli tal om församlingsbönen och församlingssången, om den gemensamma betraktelsen, bekännelsen och lofvet. Det är, såsom synes, ingenting mindre än luterska reformationens grundsats med hänsyn till det kyrkliga gudstjänstelifvet, som nu börjar få ett bestämmande inflytande på behandlingen af den praktiska teologien, och den gamla uppfattningen af denna såsom klerikal teknik anstår egentligen blott den katolska kyrkan. Så kan det med skäl sägas, att Schleiermacher utvisat den rätta hufvudriktningen för behandlingen af den praktiska teologien. Men det kan

också sägas, att han själf för egen del ej tagit steget ut i den angifna riktningen, utan stannat på halfva vägen. Detta visar sig både i hans uppfattning af det kyrkliga handlandet och i hans bestämning af den praktiska teologien från formel synpunkt. Den går äfven för honom upp i teknik, i metod- och formlära. Visserligen blir denna teknik icke, hvilket redan bör vara klart, en teknik i ortodoxiens mening. Den blir icke en klerikal ämbetsteknik, utan en teknik »Zur Erhaltung und Vervollkommnung der Kirche», [1] och vidare en teknik. som äfven innehåller en af kyrkoledningen bestämd klassifikation af uppgifterna [2]) och hvars regler ej äro att fatta såsom medel, fallande utom ändamålet, utan såsom metoder, själfva integrerande moment i ändamålet [3]), liksom de också äro konstregler i inskränktare mening, som ej medgifva någon blott mekanisk användning [4]). Men allt detta beaktadt, och mera beaktadt än hvad vanligen sker, kommer man dock icke ifrån, att Schleiermacher gjort sig skyldig till en otillbörlig inskränkning i bestämmandet af den praktiska teologien, en inskränkning hvilken särskildt framträder i hans yttrande, att denna disciplin ej vill lära att riktigt fatta uppgifterna, utan, i det att hon förutsätter detta såsom undangjordt af den filosofiska och historiska teologien, blott har att göra med det riktiga förfaringssättet vid lösning af alla under kyrkoledningens begrepp fallande uppgifter [2]). Här invända vi, att om det enligt Schleiermachers eget påpekande [5]) förhåller sig så, att uppgifternas klassifikation och det rätta, allsidiga angifvandet af förfaringssättet

---

[1]) Prakt. Theol. pag. 25.
[2]) Kurze Darst § 260.
[3]) Ibid. § 263.
[4]) Ibid. § 265.
[5]) Ibid. § 264.

vid deras utförande ej låter skilja sig från hvarandra, så låter sig icke heller klassifikationen af uppgifterna, om den skall vara en saklig sådan, skiljas från deras uppställning och härledning. Den praktiska teologien måste då också åtaga sig båda delarne, den har ej blott att klassifiera redan föreliggande uppgifter och lämna föreskrifter för deras utförande, utan ock att härleda dem ur kyrkans väsen och fatta dem i deras nödvändighet. Att Schleiermacher förbiser och misskänner detta, sammanhänger med hans uppfattning af det kyrkliga handlandet och af kyrkan själf. Det kyrkliga handlandet fattar han för trångt och ensidigt, då han identifierar det med kyrko*ledning*. Det blir också ett handlande blott för och inom, men ej af kyrkan. Kyrkan själf blir således blott substrat eller objekt för handlandet, men icke subjekt. Efter denna uppfattning kan det tydligen ej bli något tal om att bestämma det kyrkliga handlandet såsom kyrkans egen fria och självmedvetna självrealisation, utan den praktiska teologien inskränker sig till att gifva klassifierade föreskrifter för ledningen af det blott såsom objekt fattade trossamfundet, d. v. s. till en teknik om också af högre slag. Subjektet för den ledande verksamheten, hvilket ju ej kan saknas eller tänkas borta [1]), utgöres nämligen enligt Schleiermacher af enskilda såsom sådane, hvilkas handlande ej blir ett handlande i samfundets namn och på uppdrag af detta.

Hvad som nu visat sig såsom brist i Schleiermachers praktiska teologi, har såsom sådan blifvit bemärkt redan

[1]) Det är sålunda icke rätt att som Billing (kateketikens begrepp pag. 29) säga: »Hvem som är det handlande subjektet, säger därför ej heller Schleiermacher. Själfva subjektet för verksamheten kommer att saknas — — —». Subjektet finnes och angifves nog. Det är »die hervorragenden, diejenigen, in welcken kirchliches Intresse und wissenchaftliches Geist vereinigt sind» (Kurze Darst. §§ 258, 267, 268).

af Nitzsch, och därmed har åter ett betydande framsteg i denna disciplins historia blifvit gjordt. Nitzsch bestämmer redan i sin afhandling *Observationes ad theol. pract. felicius excolendom* kyrkan själf såsom »actuoses Subjekt» för all inom henne förekommande ämbetsverksamhet och i sitt större arbete, som i första bandet förutskickar en det kyrkliga lifvets allmänna teori, härleder han alla kyrkliga funktioner ur kyrkan såsom deras subjekt, hvilket genom funktionerna realiserar sig själf. Grundtanken är här: Die Gemeine hat immer wieder sich selbst auszuwirken, also die Gemeinschaft des Herrn in grösser Wahrheit und vollerem Umfange hervorzubringen [1]. Här gifves då också mer än en blott teknik, »Dass die Kunstregel aus der Idee eines Thuns abgeleitet werde, gehört selbst mit zur Kunsttheori» [2]. »Es giebt keinen Anfang für Regeln anders als auf dem Grunde der Principlehre, und keine concrete Anwendbarheit derselben anders als durch Hinblich auf gegebne Zustände. Jenes dreifache von Verfahren ist demnach in ein Einiges zusammen zu schliessen. Denn das geschichtliche Wahrnehmen, das logische Entwickeln und das technische Vorbilden wird allenthalben in einander gehen müssen» [3]. Efter dessa grundsatser gifver Nitzsch en teori både om och för »den kyrkliga utöfningen af kristendomen», d. ä. det kyrkliga handlandet, fattadt i sin nödvändighet såsom kyrkans eget handlande och såsom åsyftande en fortgående realisation af hennes väsen. Denna behandling af den praktiska teologien betecknar ett framsteg öfver Schleiermacher, så viktigt och för den följande utvecklingen bestämmande, att den som först tagit det, med skäl bär namnet den praktiska teologiens reformator.

---

[1]) Prakt. Teol. I: 205. [2]) Ibid. I: 32. [3]) Ibid. 127.

Att denna disciplin numera allmänt fattas såsom vetenskapen om kyrkans handlande, torde ej kunna bestridas, äfven om man förnekar rättmätigheten af detta betraktelsesätt. Så har skett i ett förut omnämndt arbete [1]) af den betydenhet, att det i detta sammanhang icke bör negligeras. Dess författare utbyter själfva benämningen praktisk teologi, som förklaras missvisande, alldenstund ordet praktisk här ej är betecknande för saken, mot namnet spekulativ ekklesiastik. Redan detta namn, som genast för tanken på det kyrkliga lifvets yttersida och former, hvadan också Oosterzee [2]) med mera skäl låter det vara beteckningen blott för sista hufvuddelen af den praktiska teologien eller författningsläran, antyder den uppfattning af praktiska teologien, som göres gällande. Denna disciplin är ej att bestämma såsom vetenskap om kyrkans handlande, ty därigenom kommer gränsen att fattas särskildt mot etiken, som också handlar om kyrkan i hennes verksamhet, utan den bör angifvas såsom vetenskapen om de former, som det kyrkliga lifsinnehållets dogmatiska och etiska delar ikläda sig, när de träda i växelförhållande till det högre allmänmänskliga kulturlifvets områden: rätten, vetenskapen och konsten. Den invändningen tänkes, att den praktiska teologiens föremål därigenom nedsättes till att vara blotta former, men affärdas därmed, att hvar sak bör fattas sådan den är, samt att, om man rätt besinnar det innerliga sambandet mellan innehåll och form, man kanske kan finna äfven formerna värda sin självständiga betraktelse.

Sådan är i korthet uppfattningen i ofvan nämnda arbete. Det har nu redan i föregående § framhållits, att vid den i detta arbete gifna indelningen af den prak-

---

[1]) Eklund: Den teologiska vetenskapen, pag. 167 följ.

[2]) Prakt. Theol. I: 19.

tiska teologien denna genom att inom didaktiken koordinera den teologiska verksamheten med den kateketiska och symbolbildande står i fara att förlora gränsen mot dogmatik och dogmatisk metodlära. Här kan det tilläggas, att den form, som det kyrkliga lifsinnehållet får, då det träder i förhållande till vetenskapen och skolan eller det kyrkliga lifsinnehållet i vetenskapens form framför allt är dogmatik och icke katekes och symbol, liksom att den form det erhåller, då det framträder i skönhetens form, är kyrklig konst, som ännu ej är detsamma som gudstjänst. Invändes det nu, att detta tal vittnar om ett missförstånd, alldenstund med det kyrkliga lifsinnehållets dogmatiska och etiska delar menas själfva det verkliga frälsningsmeddelandet och frälsningsmottagandet, så förlorar visserligen den sista anmärkningen sin giltighet, men då är ock på samma gång erkändt, att hvad som gör den sköna framställningen till något mer än en produkt af kyrklig konst, det är just en *praktisk* verksamhet, ett meddelande och ett mottagande, och att således ordet praktisk rätt egentligen »betecknar saken själf». Formerna, hvarom den praktiska teologien handlar, äro former icke för ett hvilande innehåll, utan för en verksamhet, ett handlande. Och när äfven etiken i sin ordning betraktar detta handlande, så kan den ej helt bortse från formerna för detsamma och kommer således delvis att få samma innehåll som den praktiska teologien, äfven när denna för att förekomma detta, bestämmes såsom vetenskapen om formerna för det kyrkliga lifsinnehållet. Den bestämdare begränsningen mot etiken, som åsyftas, vinnes således icke. I ett annat, ett liturgiskt arbete af den författare [1]), med hvars uppfattning af den praktiska

[1]) Eklund: Det kyrkliga gudstjänstfirandet, pag. 91.

teologiens begrepp vi nu sysselsätta oss, förklaras det också, att gränsen mellan det dogmatiskt etiska och det liturgiska ofta är svår att iakttaga. Så behöfde ju ej att vara förhållandet, om man helt enkelt kunde visa innehållet åt ena och formen åt andra området. Men saken är, att de båda äfven i betraktelsen endast relativt kunna skiljas från hvarandra. Helt visst förbises detta icke af författaren ifråga, och hans senast omnämnda, liturgiska arbete lämnar bekräftelse därpå, och detta till och med i en utsträckning, som öfverraskar. Ty här är det ingalunda endast formerna för gudstjänsten, som komma i betraktande. Hvad som enligt den encyklopediska framställningen skulle utgöra det egentliga föremålet för den praktiska teologien, de kyrkliga formerna, upptager tvärtom den minsta delen i det liturgiska arbetet. Om nu detta försvaras därmed, att »hvarken dogmatikens eller etikens ekklesiologi så tillräckligt utredt de förut behandlade frågorna rörande gudstjänstlifvets innehåll, att liturgiken blott skulle behöfva hänvisa till dessa vetenskapers ekklesiologiska afdelning», så må ju visserligen konsekvensen anses räddad, men det får då också anses som en lycka för det ifrågavarande liturgiska arbetet, att det ej haft en tillfredsställande dogmatisk och etisk ekklesiologi att hänvisa till, då det skulle förlorat mycket på att utelämna de af nämnda brist föranledda undersökningarne. Sådane undersökningar komma emellertid alltid att försvara sin plats inom den praktiska teologien, och det behöfves, att de indragas i hennes framställning, om hon ej skall löpa fara att i sin centralaste del sammanfalla med läran om kyrklig konst. »Den självständiga betraktelse af formerna», som bör förekomma i den praktiska teologien, kan endast vara mycket relativ, så relativ att det är missvisande att utan vidare bestämma den praktiska teologien

blott såsom en vetenskap om det kyrkliga lifvets former. En allmänt erkänd grundsats för formernas användning i det kyrkliga lifvet, säger ju, att formen, exempelvis den sköna formen, konsten i gudstjänsten aldrig får framträda för sin egen skull och i sin själfständighet. Gäller det nu äfven här, att »hvarje sak bör fattas sådan den är», så får för en sådan betraktelse formen icke framträda i sin självständighet. Gör man verkligen allvar med att inskränka den praktiska teologien till att blott behandla formerna för det kyrkliga lifsinnehållet, så föreligger skäl att instämma med Ehrenfeuchter [1]), då han talar om faran, »dass der Entfaltung praktischer Theologie der ihr gebührende freie Raum entzogen wird», samt fortsätter: »Man lässt nämlich die praktische Theologie nur als die Wissenschaft der technischen Formen gelten, durch welche das Leben der Kirche sich vermittle. Was aber bedeutet eine Lehre von blosser Technik, von der man nicht nachweist, wie sie aus der Fülle des Wesens selbst erwachsen ist? Und hinwiederum, was wäre eine Theorie des Wesens die bei dem Abstracten und Allgemeinen stehen bliebe, die nicht in dem Reichtum individueller Formen sich ausprägte? Eine solche Theilung Zwischen theologischer Moral und praktischer Theologie kann nimmermehr vollzogen werden, welche jener die Lehre von dem Wesenhaften, dieser die von den Formen zuschreibt.» Att inskränka den praktiska teologien till att endast vara en betraktelse af formerna för det kyrkliga lifvet kunna vi ej fatta annorlunda än som innebärande ett tillbakagående till ståndpunkten före Nitzsch, och vi anse oss efter det ofvan sagda ej ha skäl att frångå den nu allmänna bestämningen af praktiska teologien såsom vetenskapen om kyrkans handlande. Detta handlande såsom

[1]) Prakt. Theologie pag. 180.

föremål för den praktiska teologien bestämma vi endast något närmare genom tillägget: i dess betydelse för kyrkans eget lif; och vi finna häri begränsningen mot etiken.

Vill nu någon säga, att efter denna uppfattning den praktiska teologien ej blir något annat än en specialiserad disciplin af den sociala etiken, så erinra vi, att den förhärskande synpunkten för betraktelsen, såsom förut angifvits, är olika inom de båda vetenskaperna. Och häri ligger begränsningen. Någon bestämdare gräns än denna torde ej vara möjlig att draga utan inskränkande uppfattning af etiken såsom blott individuell etik. De försök till en bestämdare begränsning, som blifvit gjorda, gifva bekräftelse åt detta påstående. Så t. ex. när Harnack [1]) efter erinran, att det objektivt kyrkliga handlandet ej är blott produkt af det kristligt kyrkliga sinnelaget — hvilket är alldeles riktigt — förklarar, att den praktiska teologien i detta objektiva kyrkliga handlande har en självständig princip. Detta påstående har nämligen sin fulla riktighet blott under förutsättning, att etiken icke är social etik. Från denna förutsättning kan också Christlieb [2]) förklara, att i etiken är den enskilde subjektet, i den praktiska teologien däremot kyrkan i sina olika ämbeten det centrala subjektet för alla verksamheter. Men denna begränsning, som ju onekligen har förtjänsten att vara bestämd, kunna vi ej tillägna oss, då vi ej kunna dela förutsättningen, från hvilken den utgår. Etiken får ej godtyckligt inskränkas till det blott individuella handlandet, den är också social etik. Och liksom denna etik, fattad såsom en teologisk disciplin, i läran om staten ej blott har att tala om den enskildes lif i staten, hans plikter såsom medlem af denna, utan ock om den kristliga staten

---

[1]) Prakt. Theologie, I: 24.

[2]) i Herzogs Real-Encyklopädie Band 15: 507.

själf, dess väsen, uppgift och verksamheter, så har den ock i läran om kyrkan ej blott att tala om den enskildes kyrkliga lif och förpliktelser mot det kyrkliga samfundet, utan ock om detta samfund själf såsom en etisk realitet, dess väsen, uppgift och funktioner. Detta misskännes både af de nyssnämnde författarne och af Ehrenfeuchter, som identifierar teologisk moral och teologisk etik samt afgör saken så: [1] »Die theologische Moral hat es mit dem Handeln des Glaubens zu thun, als dessen letzes Ergebniss eben das Sein der Kirche hervortritt; die praktische Theologie hingegen stellt das Handeln der Kirche dar, *wie sie, die Kirche, sich auf sich als solche bezieht.*» [2]) Sista delen af detta yttrande ha vi emellertid velat understryka, då den synes peka åt en annan begränsning af den praktiska teologien mot etiken, den begränsning, som vi fattat såsom den enda möjliga och riktiga, äfven om den i någon mån kan gifva anledning till beskyllningen, att den praktiska teologien därigenom blir en specialiserad disciplin af den sociala etiken. Enligt denna begränsning betraktar den förstnämnda disciplinen kyrkans handlande, »wie sie sich auf sich als solche bezieht» eller blott i dess betydelse för kyrkans eget lif, under att etiken, såvidt den har kyrkans handlande till föremål, betraktar detta från mera allmän, omfattande synpunkt i dess betydelse för humanitetsidealet [3]). På samma sätt synes oss gränsen dragas, då det säges, att förhållandet mellan den teologiska etiken och den praktiska teologien är analogt med förhållandet mellan den filosofiska etiken och rättsläran, hvars objekt rätten har sin relativa själfständighet i förhållandet till det sedliga [4]).

---

[1]) Prakt. Theologie, pag. 181. [2]) kursiv. af förf. [3]) se ofvan § 6. [4]) Ahnfeldt: Den teologiska etikens grunddrag, pag. 34. Jmfr E. G. Bring: De principio theologiæ practicæ pag. 36: Notio civitatis suam gignit practicam disciplinam notioque ecclesiæ suam. In illam, quæ politica nuncupari solet et philosophia est sensu strictissimo practica, traducit ethice philosophica, in hanc, quæ theologia practica est, ethice theologica.

Den praktiska teologiens indelning.

§ 8.

Såsom den spekulativa teologien i sin helhet och öfriga discipliner inom densamma har också den praktiska teologien först att i en inledande principiel del anställa en allmän betraktelse af sitt objekt d. ä. det kyrkliga lifvet eller kyrkans praktiska verksamhet såväl i dess enhet som i dess specifikationer.

Vid indelningen af den spekulativa teologien läto vi denna omfatta en principiel, en dogmatisk och en praktisk del. Ehuru nu de båda sistnämnda kunna sägas ha en gemensam inledning i den första, så hindrar detta ej, att hvar och en af dem får sin särskilda inledning, dogmatiken sina särskilda prolegomena och den praktiska teologien i vidsträckt mening likaledes sin särskilda inledning, redogörande för nödvändigheten af trons bevisning samt de olika sätten och formerna för denna bevisning. Principläran inom den speciellare disciplinen måste gifvetvis alltid i någon mån gå tillbaka till motsvarande del i den allmänna, mera omfattande disciplinen, inom hvilken den faller, och ju mer behandlingen af den speciellare disciplinen är fristående, desto mera är också en sådan återgång nödvändig. Princip-

läran inom den här betraktade disciplinen, den praktiska teologien i egentlig mening går närmast tillbaka till samma del inom ekklesiologien och redogör i allmänhet för samfundstrons .bevisning eller den kyrkliga verksamheten särskildt i praktiskt hänseende. Denna verksamhet, kyrkans praktiska verksamhet har till sin förutsättning kyrkan själf såsom de troendes samfund med de åt henne förlänade nådemedlen och ämbetet. Att såsom t. ex. Schauman [1]) och Moll [2]) bland förutsättningen för utöfvande af kyrkans praktiska verksamhet äfven upptaga de heliga tider, på hvilka den öfvas, och de heliga rum, i hvilka den öfvas, och låta läran härom ingå i den allmänna principläran, kan ej anses berättigadt, då ju dessa tider och rum äro förutsättningar blott för *en* af kyrkans verksamheter, den gudstjänstliga och icke ens för hela denna. Men det kan ej heller anses välbetänkt att, såsom Otto synes benägen göra, ur den praktiska teologien helt utmönstra den allmänna grundläggande delen. Detta måste nämligen hämna sig under loppet af framställningen antingen så, att man i skilda delar af denna nödgas indraga mer eller mindre af det man förut förklarat ej tillhöra den praktiska teologien, eller så, att totalåskådningen ej tillräckligt tydligt framträder. Emellertid gäller det att iakttaga vederbörlig begränsning i principläran både med hänsyn till de frågor, som där indragas och med hänsyn till sättet för deras behandling. Vi inskränka principläran till att vara en allmän betraktelse af det kyrkliga handlandet och dess ofvan angifna förutsättningar. Den kommer således att i allmänhet redogöra för kyrkan, hennes nådemedel, ämbete och handlande. För detta sistnämnda både i dess enhet och dess mångfald. Så-

[1]) Prakt. Teologien I: 49. [2]) Das Syst. d. prakt. Theologie pag. 172 följ.

väl enheten som åtskillnaden är gifven både i utgångspunkten och i målet. Det är samma subjekt eller utgångspunkt för all här åsyftad verksamhet, nämligen de troendes samfund, och samma mål för verksamheten, nämligen den fortgående allt fullkomligare realisationen af detta samfund. Men det ena samma subjektet företer olika sidor och relationer, och det ena identiska totalsyftet innesluter olika momenter. Häraf bestämmes åtskillnaden i det kyrkliga handlandet.

Äfven vid det allmänna betraktandet af detta är det på sin plats, att den konfessionella bestämdheten såsom sådan framträder i motsats till olika uppfattningar, särskildt till den romerska, Själfva det kyrkliga lifvet gestaltar sig ju helt olika inom lagens kyrka och evangelii kyrka. Så blir ock teorien därom en divergerande, och den praktiska teologien inom den evangeliska kyrkan har att i sin mån gifva bekräftelse på det bekanta ordet: »Unser Amt ist nun ein ander Ding worden, denn es unter dem Pabst war» [1]).

§ 9.

Den inledande principiella delen af den praktiska teologien gifver genom sina undersökningar hufvudindelningen af den följande utförande framställningen. Nämnda indelning är nämligen enligt sakens natur betingad af hufvudformerna för det kyrkliga handlandet. Dessa åter motsvaras af hufvudmomenterna i det allmänna målet för detta handlande hvilka just principläran har att angifva.

---

[1]) Ur Luthers Vorrede z. kl. Kat.

Den praktiska teologien kan lika litet som någon annan vetenskap inskränka sig till att vara en blott generell betraktelse af sitt objekt. Den kräfver ock en närmare framställning af dess särskilda sidor och momenter. Ordningen i denna framställning är icke likgiltig. Den får ej heller vara en efter yttre, tillfälliga synpunkter företagen klassifikation af ett blott empiriskt upptaget material. Den skall fastmer vara ett uttryck af sakens eget sammanhang, dess inre logik, skall således förete en saklig artikulation, en organisk åtskilnad och sammanslutning. Nu är ju organismens hufvudbestämning ändamålsbestämningen, närmare det immanenta ändamålsförhållandet. Ändamålet bestämmer väsentligen den organiska verksamheten, hufvudmomenterna i det förra bestämma hufvudformerna af den senare. Hufvudformerna af kyrkans praktiska verksamhet, om denna skall vara en organisk sådan, en verklig växt, äro således att bestämma från ändamålets synpunkt, som då ock blir bestämmande för hufvudindelningen af läran om denna verksamhet. Då nu enligt föregående § principläran inom den praktiska teologien framställer det kyrkliga handlandet i dess genom ändamålet och dess momenter bestämda enhet och åtskillnad, så kommer denna lära att bestämma gången i den följande framställningen, om denna, såsom sig bör, skall gifva uttryck åt det inre sammanhanget i den verklighet, som den betraktar.

§ 10.

Såsom trossamfund kan kyrkan med sin praktiska verksamhet ej åsyfta annat än att antingen göra samfundet allt mera till ett trossamfund, eller göra tron allt mera till en samfundstro, eller

under båda dessa verksamheter bevara trosprincipens identitet. Med andra ord, kyrkan åsyftar med sin praktiska verksamhet att befästas i sin tro, vinna för sin tro och värna om sin tro. Dessa verksamheter, genom hvilka kyrkan allt mer realiserar sig själf såsom trossamfund och sina grundbestämningar såsom sådant, nämligen genom den första företrädesvis sin helighet, genom den andra företrädesvis sin allmännelighet, genom den tredje företrädesvis sin enhet, böra i nu nämnda ordning tagas i betraktande af den praktiska teologien, som således jämte en allmän inledande del kommer att innehålla en kyrklig gudstjänstlära, en kyrklig missions- och uppfostringslära samt en kyrklig författningslära.

Den uppfattningen att kyrkan till sitt rätta väsen är de troendes samfund har varit bestämmande för hela indelningen af den spekulativa teologien eller läran om kyrkans väsentliga egendomlighet. Denna uppfattning gäller det ock särskildt att fasthålla och låta komma till användning i den spekulativa teologiens ekklesiologiska del, framför allt i dennas viktigaste disciplin, den praktiska teologien i egentlig mening. Här instämma vi med Zezschwitz [1]): »Entweder ist der reformatorische Kirchenbegriff an sich ein grosser Irrthum, oder gerade an der praktischen Theologie muss er sein Recht und seine Lebenskraft bewähren». Och det skall här visa sin rätt och sin bärkraft så, att det blir klart, hurusom alla kyrkans funktioner låta härleda sig från detta och

---

[1]) Zöcklers Handb. III: 119.

först genom denna härledning få sin rätta, evangeliska karakter. Detta skall bekräfta sig ifråga om gudstjänsten, ifråga om den missionerande, kateketiska och själavårdande verksamheten, ja äfven ifråga om kyrkostyrelsen eller författningen. Både det ena och det andra är i vidsträcktaste mening en bekännelse af tron, hålles vid makt genom tron, förfaller med tron och reformeras med tron.

Men denna tro — vi påpeka det också här — har i sin ordning kommit till stånd genom kyrkans nådemedel och deras förvaltning och är därmed ett verk af Herren själf, den i sina nådemedel närvarande och verkande. När vi bestämma kyrkan såsom trossamfund, fatta vi henne således icke därmed såsom något blott mänskligt, så sant som tron förutsätter nådemedeln och ej är något blott mänskligt, utan »ett Guds verk i oss, det oss förvandlar och pånyttföder af Gudi». Och då vidare de kyrkliga funktionerna bestämmas såsom en samfundstrons bevisning i praktiskt hänseende, så äro de ej härigenom bestämda såsom blott en utöfning af det allmänna prästadömet, en uppfattning som bör förekommas redan genom ett rätt beaktande däraf, att det är *samfunds*-tron, om hvars bevisning det här är fråga. Än mindre fatta vi dem såsom något blott mänskligt med förbiseende af deras gudomliga ursprung och instiftelse, utan det är endast rätta sättet för deras utförande, den rätta hörsamheten för instiftelseordet, som genom nämnda beteckning med särskildt eftertryck framhålles. Trons bevisning är på samma gång Herrens egen verksamhet. Samma handling har både sin sakramentala och sakrificiella sida, eller, för att tala med Zezschwitz [1]) och ej inskränka betraktelsen till gudstjänst-

[1]) Zöcklers Handb. III: 110.

lifvet, den innebär både »das göttlich kausale und das gemeindlich aktuale», och koincidenspunkten är just tron själf. Det är också beaktansvärdt, hurusom skriften stundom om tron predicerar alldeles detsamma som om Gud själf, såsom då det heter: för Gud är ingenting omöjligt, och för tron är ingenting omöjligt, eller: den som är i Eder är större än den som är i världen, och denne är segern, som öfvervinner världen, vår tro.

Står det nu fast, att kyrkan är de troendes samfund, och är det särskildt af vikt att fasthålla och genomföra detta inom den praktiska teologien, så kunna vi i allmänhet och till att börja med ej fatta kyrkans praktiska verksamhet såsom åsyftande annat än hennes fortgående själfrealisation just såsom trossamfund. Till denna själfrealisation höra närmare besedt trenne stycken: att det redan bestående samfundet genom inre tillväxt och befästande allt mera blir ett trossamfund, att den redan förefintliga tron genom vinnande och fostrande verksamhet allt mera (i allt större omfattning) blir en samfundstro, att det genom värnande verksamhet sörjes för att det är samma ena tro, i hvilken befästandet sker, och för hvilken allt flere vinnas. För rätt uppfattning af de båda första verksamheterna och förhållandet dem emellan påpekas, att den tro, i hvilken kyrkan söker att befästas, och för hvilken hon vill vinna, är samfundstron såsom en personlig sådan, fritt och medvetet tillägnad. Där en sådan tro alldeles icke finnes, kan det endast bli fråga om en vinnande verksamhet, för hvilken den enskilde är objekt. Där den åter i någon mån finnes, kan det från olika synpunkter bli tal både om den nyssnämnda verksamheten och en verksamhet, i hvilken den enskilde såsom subjekt sammansluter sig med den gudstjänstfirande församlingen för att »med församlingen söka sin uppbyggelse i Guds

ord och sakrament» och så med henne befästas i tro, om också denna för hans vidkommande ännu endast finnes såsom prima initia fidei et conversionis, såsom en första hörsamhet mot nådekallelsen och nådedragningen [1]. Af de tre i paragrafen omnämnda verksamheterna är således, såsom vi finna, den första inskränkt till samfundet såsom sådant och de enskilde såsom lemmar af detta, den andra, den vinnande verksamheten riktad på enskilda och komplexer af enskilda, såvidt de icke alls eller icke helt tillhöra samfundet eller stå i särskild fara att gå förlorade för detta, under det att den tredje liksom den första är riktad på samfundet, men på samfundet såsom institution, på dess lära, gudstjänst, sed och ordning.

Alla verksamheterna innebära emellertid direkt eller indirekt, intensivt eller extensivt en realisation af kyrkan såsom trossamfund. Men på samma gång innebära de också en realisation af henne såsom nådesanstalt på grund af det förut angifna nära oskiljaktiga sambandet mellan dessa bestämningar i kyrkobegreppet. Kyrkan kan ej vara trossamfund utan att också vara nådesanstalt, hon kan ej realisera sig såsom det förra utan att också realisera sig såsom den senare. Och det förhåller sig härvidlag ingalunda så, att kyrkan genom några funktioner realiseras såsom nådesanstalt och genom andra såsom trossamfund — till en sådan uppfattning kunde Harnacks skema för praktiska teologiens indelning föranleda — utan genom hvar och en af sina praktiska funktioner realiserar hon sig både såsom det ena och det andra. Det bör också vid någon eftertanke blifva klart, att kyrkans självfrealisation såsom trossamfund tillika innebär hennes realisation såsom ett Guds tempel,

[1]) Jmfr Landahl: Betingelserna för åtnjutande af den hel. nattvardens välsignelse, pag. 13.

såsom Kristi lekamen och Kristi brud. Det är ju genom tron, som hon är så det ena som det andra. I samma mån som denna tillväxer, kan det ock sägas, att kyrkan allt mer uppbygges såsom templet med de lefvande stenarne, allt mer växer upp till honom, som är hufvudet och allt mer blir den beredda bruden till den himmelske brudgummen, som engång utgifvit sig själf för henne.

Under hvilket af dessa attribut vi än betrakta kyrkan, vare sig vi betrakta henne såsom nådesanstalt eller såsom trossamfund eller såsom Guds tempel, Kristi lekamen och Kristi brud — bestämningar, som ju ej utesluta, utan fordra och visa öfver på hvarandra, hvarvid bestämningen de troendes samfund visar sig såsom den på engång sammanfattande och fulländande grundbestämningen — så tillkomma henne egenskaperna enhet, helighet och allmännelighet. Af dessa egenskaper är heligheten den centrala, såsom den ju ock med särskildt eftertryck upprepas i bekännelsen genom tillägget »de heligas samfund». Endast såsom helig äger kyrkan sin enhet och allmännelighet. Endast det heliga är det med sig själf öfverensstämmande eller identiska, och endast det heliga är också det allmängiltiga. Frågas det nu, huru dessa egenskaper och deras förverkligande förhålla sig till de förut angifna trenne grundformerna af kyrkans praktiska verksamhet, så synes lätt, att heligheten företrädesvis realiserar sig genom den verksamhet, som afser ett gemensamt befästande i tron, allmänneligheten företrädesvis genom den vinnande verksamheten och enheten företrädesvis genom den värnande verksamheten. Det faller också lätt i ögonen, att den verksamhet, genom hvilken kyrkan söker befästas i sin tro och så alltmer realisera sin helighet, företrädesvis är den gudstjänstliga, att den verksamhet genom hvilken

kyrkan söker vinna för sin tro och realisera sin allmännelighet, företrädesvis är den missionerande, kateketiska och själavårdande verksamheten, att slutligen den verksamhet, genom hvilken kyrkan söker värna om sin tro och realisera sin enhet, företrädesvis är den ordnande och styrande verksamheten. När vi således låta den praktiska teologien omfatta en kyrklig gudstjänstlära, en kyrklig missions- och uppfostringslära samt en kyrklig författningslära, så har denna hufvudindelning, på samma gång som den är ett uttryck för sakens eget förlopp och sammanhang, en utgångspunkt och ett stöd i den ekumeniska grundbekännelsen om kyrkan [1]).

Vill man från den synpunkt, som nu erbjuder sig, göra en jämförelse mellan de olika kyrkosamfunden, så torde det kunna sägas, att den luterska kyrkan företrädesvis söker realisera heligheten, då hon ju framför allt sörjer för det centrala helighetslifvets växt genom nådemedeln, och att hon har sin starka sida i sitt gemensamma gudstjänstlif, att den reformerta kyrkan företrädesvis söker realisera allmänneligheten och särskildt utmärker sig genom inre och yttre mission och att den katolska kyrkan företrädesvis söker realisera enheten och har sin styrka i författningen. »Katolicismen har blott utvecklat sig till ett stort system

---

[1]) Achelis har vid sin indelning af den praktiska teologien gått tillbaka till samma utgångspunkt som den ofvan angifna och lagt de nämnda tre bestämningarne (enheten, heligheten och allmänneligheten) till grund för denna indelning, men utan någon genomförd konsekvens. (Prakt. Theol. 1: 23-29). Bland andra, som vid indelningen af den praktiska teologien gått tillbaka till symboliska eller bibliska uttryck och kategorier, nämna vi Zezschwitz, som låter sin indelning bekräftas af de i förklaringen till tredje artikeln förekommande orden: "såsom han hela kristenheten på jorden kallar, församlar, upplyser, helgar och i Kristo Jesu behåller och bevarar i en rätt tro", Ehrenfeuchter, som utgår från Mathei 28: 19, 20, Thomander, som gör sin indelning efter Kristi trenne ämbeten.

af kristendomsgarantier, men kristendomen, saken själf, som med dessa skulle garanteras, har blifvit ställd i skuggan» (Martensen).

Från katolsk ståndpunkt är det då också i sin ordning, att författningsläran sättes främst bland den praktiska teologiens discipliner, såsom ju äfven Graf låtit henne få denna plats. Men med evangelisk åskådning stämmer denna anordning ej väl öfverens. Enligt denna bör tvärtom författningsläran få sin plats sist i systemet, då ju författningsverksamheten endast indirekt afser själfva troslifvet och faktiskt sist framträdt, något som icke låter sig förneka, då man beaktar åtskillnaden »von elementarem Heils- und theologischem Kirchenbekenntniss mit rechtlicher Verbindlichkeit» (Zezschwitz). Men ej heller kan det anses riktigt att såsom Ehrenfeuchter och Zezschwitz börja med missions- och katekumenatslära. Den praktiska teologien har nämligen i sin utförande del att tala om den redan grundlagda och i historien inträdda kyrkans handlande. Och detta handlande är närmast och i första hand ett gudstjänstligt handlande. Det kyrkliga samfundets närmaste och omedelbaraste lifsyttring är den gemensamma gudstjänsten. Äfven kyrkan är i sitt lif bunden af ordningen, som uttalas i regeln *Ora et labora.* Vi gifva därför Martensen rätt, då han förklarar: [1]) »Læren om Gudstjenesten maa nodvendigt blive den practiske Theologies förste Hofvedafdelning. Thi Gudstjenesten i Menighedens Forsamling er Grundformen for den kirkelige Opbyggelse, som vi da ogsaa kunne sige, at den christelige Kirke forst har begyndt sitt Liv og sin Tilværelse med sin Cultus. Med Aandens Udgydelse paa Pintsefesten vinder Kirken Skikkelse og begynder sin histo-

[1]) Om Gudstjenestens Indretning i den lutherske Kirke pag. 69.

riska Tilværelse som de Troendes Forsamling, forenet i fælleds Tilbedelse, prædikende Ordet, forvaltende Sacramenter. Og naar Conf. aug. beskriver Kirken som hellige Menneskers Forsamling, i hvilken Evangeliet rettelig læres og Sacramenterne rettelig forvaltes, da er det atter den christelige Cultus, til hvilken denne Beskrivelse henleder Betragtningen, i det den vil gjøre Kirkens Væsen kjendeligt Den practiske Theologie bestemmer sig derfor nærmest som Læren om den christelige Gudstjenestes normale Indretning og Udførelse».

Efter den grundindelning af den praktiska teologien, som ofvan blifvit gifven, skulle dess andra hufvuddel komma att omfatta både missionslära, kateketik och själavårdslära. Den närmare motiveringen för detta sammanförande, för kateketikens och själavårdslärans koordinering med hvarandra och med missionsläran har den följande framställningen att lämna. Här kan det emellertid frågas efter ett gemensamt namn för de så sammanställda disciplinerna. Ett sådant är icke lätt att finna. Skulle vi våga ett försök — och det borde väl ej vara så farligt, sedan man för själavårdsläran vedervågat namnet Idiotik [1]) — så skulle vi nästan hellre än Halieutik välja Pädeutik eller det nybildade Mateteutik (μαθητεύσατε), hvilket väl både sakligt och språkligt bör kunna försvaras lika bra som de båda förstnämnda. Med användning af förut brukade benämningar för första och tredje delen, skulle vi sålunda kunna angifva den praktiska teologiens hufvuddelar såsom Latreutik, Pädeutik och Kybernetik.

§ 11.

Utmärkande för den kyrkliga gudstjänsten, hvarom den praktiska teologiens första hufvuddel

[1]) Så t. ex. Thomander och Knös.

handlar, är, att den i första hand afser ett gemensamt befästande i kyrkans tro. Detta befästande sker genom det förhandenvarande troslifvets yttring och öfning i gemensamt umgående med nådemedeln, i bön, bekännelse, tack och lof; och gudstjänsten själf består just i en sådan öfning. Af nådemedeln, utan hvilka tron hvarken kan uppkomma eller befästas, kräfver ordet efter sin säregna art och uppgift en tvåfaldig användning i gudstjänsten. Det måste, för att rätt tillägnas och omsättas, där förekomma ej blott såsom det förelästa, liturgiskt bundna ordet, utan ock såsom det utlagda, fritt förkunnade homiletiska ordet. Gudstjänstläran eller latreutiken kommer därföre att jämte framställningen af de bundna, förut bestämda kultakterna (liturgiken) också innehålla en redogörelse för ordets fria förkunnelse i församlingsgudstjänsten (homiletik).

När det talas om gudstjänstens syfte och säges, att den åsyftar ett gemensamt befästande i kyrkans tro, får detta ej fattas så, som skulle gudstjänsten därigenom vara nedsatt till ett i sig själf betydelselöst medel för något annat. Det ligger fastmer i den nämnda bestämningen af kyrkans gudstjänstlif, när den rätt fattas, att gudstjänsten åsyftar sig själf, har sitt mål i sig själf. Kyrkan liksom den enskilde söker nämligen befästas i sin tro för att allt bättre kunna tjäna Herren och häri allt mer finna sin egen salighet, på samma gång som Herren härigenom allt mer varder förhärligad. Trons befästande, som gudstjänsten åsyftar, får då ej fattas såsom blott ett uppnådt tillstånd, ett kviescerande re-

sultat, utan det är att fatta i sitt växelförhållande till gudstjänstlifvet. Såsom det kommer till stånd därigenom, att det redan förhandenvarande troslifvet yttrar och öfvar sig, då ju allt lif vinner i styrka, i samma mån som det får utveckla, yttra och öfva sig, så leder det i sin ordning till allt rikare bevisning af troslifvet d. ä. till allt fullkomligare gudstjänst. På samma gång som kulten åsyftar och medför trons befästande, åsyftar och medför den sin egen fullkomning. Men åsyftar gudstjänsten sin egen fulländning eller sig själf i sin fullkomning, så är hvarje enskild gudstjänst mera än blott medel, den är relativt själfändamål, såsom den ju också i sin mån mer eller mindre innebär både ett Guds förhärligande och människans egen salighet och så utgör en begynnande och förberedande realisation af det stora slutmålet för frälsningsuppenbarelsen.

Om nu detta icke kan bestridas, så kunde det likväl synas, som vore för en närmare beskrifning af gudstjänsten ej mycket att hämta af ofvan angifna grundbestämning. I självfva verket förhåller det sig dock så, att allt som kan angifvas såsom utmärkande för den kyrkliga gudstjänsten låter hänföra sig till denna grundbestämning, att den åsyftar ett gemensamt befästande i kyrkans tro. Häri ligger först, att kulten förutsätter en redan bestående nådes- och trosgemenskap [1]. Kulten afser ej att åvägabringa en försoning, som förut icke eller endast delvis skulle förefinnas, den innebär ej i någon som helst mån ett propitiatoriskt eller meritoriskt offerhandlande — en för- och utomkristlig ståndpunkt, från hvilken romerska kyrkan icke frigjort sig — utan den förutsätter ett engång för alla framburet fullkomligt försoningsoffer och därmed en i Kristo försonad och nåderik Gud, som i gudstjänsten möter just såsom sådan,

[1]) Jmfr Harnack: Prakt. Theol. I: 246 följ. och pag. 267.

hvarom ju också redan inledningen i vår gudstjänst erinrar, på samma gång, som den manar oss att »trösteligen gå fram till nådetronen och bekänna vår synd och skuld». Men ej heller har den gemensamma kulten i första hand ett väckande, halieutiskt syfte, så att den enskilde troende skulle deltaga däri hufvudsakligen för andras skull, som behöfva väckas och vinnas, under det att han själf för egen del bäst uppbygges af sin enskilda gudstjänst och har nog af denna [1]) — en uppfattning åt hvilken reformerta och pietistiska kretsar skatta — utan den förutsätter alltid mer eller mindre tro och trosgemenskap, möjligheten af sammanslutning i denna till gemensamt uppbyggande och befästande. Hela liturgien, hela vår kyrkas gudstjänstordning sådan den faktiskt föreligger är ju också bestämd från trons ståndpunkt. Det är tron, som uttalar sig i den gemensamma bekännelsen, åkallan, tacksägelsen och lofvet, och alltsammans har sanning blott under förutsättning, att tro finnes, och är i första hand anlagdt på dess öfning och befästande. Härmed nekas ej, att gudstjänsten också har sin väckande och halieutiska betydelse och särskildt i sin homiletiska del, i den fria förkunnelsen ofta mycket påtagligt måste vara anlagd på sådant syfte, men aldrig får därför det egentliga syftet lämnas ur räkningen. Båda syftena komma till sin rätt, då förkunnelsen, såsom den bör vara, är både en frälsnings- och en domsförkunnelse, en förkunnelse om den för alla behöfliga och för alla tillgängliga frälsningsnåden och det med nådetillgången och nådesanbudet förenade ansvaret och förpliktelsen.

---

[1]) Luthers eget yttrande i Catechismus major: Intelligentes et eruditi christiani nihil opus habent feriis är onekligen mindre väl valdt och lätt utsatt för missförstånd.

Den tro och trosgemenskap, som gudstjänsten, när den motsvarar sitt begrepp, måste förutsätta, har kommit till stånd genom de åt kyrkan förlänade nådemedeln. Det är också endast genom dessa, som den kan bevaras och befästas. Det är i nådemedeln och under umgåendet med dem, som ej allenast den enskilde troende, utan ock den troende församlingen »städse söker och mottager ny syndaförlåtelse och förnyad kraft till ständig tillväxt i helgelse», och därigenom behålles och befästes i en rätt tro. Men sökandet kan ej vara det rätta, om det ej är förenadt med bekännelse och bön, och det rätta mottagandet kan ej ske utan att åtföljas af tack och lof. Alla dessa stycken höra därföre till gudstjänsten såsom väsentliga beståndsdelar af densamma. Och ordningen dem emellan är ingen godtycklig, utan bestämd af trons eget väsen, af tron själf, som först är den längtande och sökande, så den omfattande och mottagande tron och slutligen den verksamma, den bekännande, tackande och lofvande tron. Denna troslifvets egen inre bestämdhet, hvarvid vi ha att beakta den fortgående stegringen af och det inbördes växelförhållandet mellan de särskilda trosyttringarne samt de objektiva betingelserna för dem, skall få ett uttryck i kultakternas inbördes ordning, och det går ej an att godtyckligt, huru som helst samman föra dessa endast med tanke på att de alla förekomma. Härigenom skulle ju stöd och näring lämnas åt hvarjehanda förvända meningar, och det blefve då ej den rätta tron, i hvilken befästandet skedde. Det är ej heller för gudstjänstens ofvan angifna syfte likgiltigt, hvilken form det ordnade gudstjänstförloppet ikläder sig. Denna form bör på värdigt sätt återspegla det höga innehållet, vara den högtidliga, den sköna formen. Därigenom verkas en lyftning och stämning, som underlättar

och främjar det befästande, som gudstjänsten åsyftar, under det att en hvardaglig och vårdslösad form, som kontrasterar mot innehållet, i samma hänseende verkar hindrande och störande.

Lägga vi härtill en förnyad erinran därom, att det är den fria, personliga tron, i hvilken gudstjänsten afser att befästa, så lämnar det sagda bekräftelse på det ofvan uttalade påståendet, att allt som kan angifvas såsom utmärkande för den kyrkliga gudstjänsten, låter sammanfatta sig under den bestämningen, att nämnda gudstjänst framför allt åsyftar ett gemensamt befästande i kyrkans tro. Till denna bestämning kan man, såsom nu utan svårighet inses, hänföra samtlige de grundsatser för det kyrkliga gudstjänstelifvet, som vanligen uppställas. Gudstjänstens syfte, det gemensamma befästandet i tron kräfver, att både sanningens, frihetens, ordningens, gemensamhetens och högtidlighetens grundsatser bli genomförda och tillämpade.

Härigenom erhåller gudstjänsten både sin bundna och sin fria sida. Skall frihetens grundsats å ena sidan icke bli en godtycklighetens grundsats, som omöjliggör genomförandet af de öfrige grundsatserna, och å andra sidan dock verkligen kommer till sin fulla rätt i gudstjänsten, så måste denna både ha sina fasta, af sanningens, ordningens, gemensamhetens och högtidlighetens grundsatser förut bestämda former och lämna utrymme för ett fritt, personligt vittnesbörd. Ordet måste följaktligen i gudstjänsten förekomma icke blott såsom det förut bestämda, liturgiskt bundna ordet, utan också såsom fri förkunnelse. Detta sammanhänger äfven med ifrågavarande nådemedels säregna art och uppgift. Ordet hänvänder sig till det medvetna fria personlifvet och har till uppgift att närmast inverka på detta dragande, väckande, upplysande och hjärteböjande, det har att å

ena sidan förbereda till sakramentet, å andra sidan utveckla och till full personlig egendom omsätta sakramentets i samlad fullhet gifna nådesrikedom. Men för detta ändamål behöfver det själf att utvecklas, utläggas och tillämpas i fri personlig förkunnelse. I och genom denna förkunnelse med dess utläggning och tillämpning komma då också den enskilda församlingens särskilda behof och troserfarenheter till sin rätt, i och genom den försiggår en förmedling mellan det individualiserade trosmedvetandet inom denna församling och det Herrens ord, som den förut hört i dess rena objektivitet och till hvilket den bekänt sig under omedelbar sammanslutning med hela den allmänneliga kyrkan i det apostoliska credo. Det är, som vi finna, det fria, innerliga tillägnandets kraf, som blir tillgodosedt genom predikan, och på grund af denna hennes särskilda betydelse och viktiga uppgift afsöndrar sig också med rätta läran om henne såsom en särskild disciplin inom latreutiken, vanligen benämnd homiletik, vid sidan af liturgiken eller vetenskapen om den kyrkliga gudstjänsten från dess bundna sida.

Såsom kultakt måste äfven predikan i första hand afse ett befästande i tron, för hvilket syfte likvisst äfven det väckande, varnande och tuktande ordet har sin betydelse. Först då motsvarar hon sitt begrepp såsom kultpredikan. Därom borde icke kunna vara någon tvist. Men en annan fråga är, i hvad mån förhandenvarande förhållanden göra det möjligt att låta predikan motsvara sitt begrepp. Och här föreligger alltid en uppgift för den pastorala visdomen att i hvarje särskildt fall lösa. Som allmän regel kan väl knappast sägas mer, än att man hvarken får förlora idealet eller den föreliggande verkligheten med dess kraf ur sikte, Predikan är just den del af gudstjänsten, som både med-

gifver och kräfver modifikation efter det förhandenvarande församlingstillståndet. Och förhåller det sig faktiskt så, att många gudstjänstbesök föranledas blott af vana eller nyfikenhet eller andra förvända motiv, och att, när detta ej är förhållandet, den tro, som kan förutsättas, till större delen blott är förberedelse till tro i egentlig mening, så gäller det att med hänsyn till predikan fasthålla åtskillnaden mellan det absolut normala och det relativt normala, mellan det normala under normala förhållanden och det normala under abnorma förhållanden.

Men vare sig predikan i berörda hänseende gestaltar sig på ena eller andra sättet, företrädesvis som väckelse- och straffpredikan, eller som bättringspredikan, eller som helgelsepredikan, så innebär hon under alla händelser liksom allt annat, som faller inom den praktiska teologien, ett kyrkans handlande, en bevisning af samfundstron såsom sådan i praktiskt hänseende och har sålunda såväl sin sakramentala sida på grund af de objektiva förutsättningarne för det kyrkliga handlande, hvilket i henne framträder, som sin sakrificiella sida. Vi kunna därför icke anse det annorlunda än som ett missgrepp, när predikan, såsom det skett i ett af våra nyaste homiletiska arbeten [1]), fattas endast från sin sakramentala sida, med ej blott förbiseende, utan principielt förnekande af den sakrificiella. Denna åskådning, som i nämnda arbete häfdas under särskild polemik ej blott mot Schleiermacher och Schweizer, utan ock mot Harnack och Billing, beror till att börja med och från formell synpunkt sedt på en oriktig uppfattning och formulering af motsägelselagen. Då det förklaras, att Harnacks predikobegrepp såsom tvåsidigt, såsom på en och samma gång både sakramentalt och sakrificielt,

---

[1]) O. Qvensel: Homiletik pag. 17 följ. Jmfr pag. 36, 37.

innesluter en dualism och gestaltar sig till ren självmotsägelse, och detta närmare motiveras sålunda: »Ty fatta vi med Harnack själf det kultuella sakramentum såsom 'Gottes Gabe' och det kultuella sacrificium såsom 'die Hingabe der Menschen in gemeinsamer Activität', huru kan rimligtvis A:s gåfva till B på ett momentant sammanfallande sätt blifva äfven B:s gåfva till A»; så är den formulering af motsägelselagen, hvarpå hela detta resonnement hvilar, en ofullständig och därför oriktig. Det förutsättes påtagligen, att motsägelselagens innebörd är denna, att motsatta predikater ej på samma gång kunna tillkomma samma subjekt, under det att den fullständigt och riktigt fattade motsägelselagen säger, att sådana predikat ej på samma gång *och i samma hänseende* kunna tillkomma samma subjekt. Utan sådan precision af motsägelselagen skulle hvarje betraktelse af samma sak från motsatta synpunkter vara förbjuden och oberättigad, och ingen förening af motsatta uppfattningar och utsagor skulle vara möjlig. Men blir icke i den vetenskapliga utredningen uppgiften ofta nog just den att åvägabringa en sådan förening, att låta de uppställda motsatserna komma hvar och en till sin rätt? Och detta kan ske utan att motsägelselagen kränkes, blott den får sin rätta formulering. Under denna förutsättning behöfver det alldeles icke innebära någon orimlighet och självmotsägelse, att A:s gåfva till B på samma gång eller på ett momentant sammanfallande sätt blir B:s gåfva till A. Är icke tron själf på samma gång ett Guds verk och gåfva i och till människan och människans gåfva till Gud, hennes öfverlämnande af sig själf åt honom? Detta till belysning valda exempel gifver nu också en erinran därom, att den ofvannämnda uppfattningen af predikan såsom en uteslutande sakramental akt från materiell synpunkt sedt sammanhänger

med ett förbiseende eller misskännande af det allmänna förhållandet mellan nåd och frihet vid frälsningens tilllämpning. Det förhåller sig ju med hänsyn till frälsningstillägnelsen så, att nåd och frihet på ingen punkt falla utom hvarandra, utan städse äro oskiljaktigt förenade, så att här allt är nåd och allt är frihet, således hvarje förändring på engång ett nådeverk och ett frihetsverk. Tillämpningen af denna allmänna lag på kultens område innebär, att hvarje kultakt på samma gång har sin sakramentala och sin sakrificiella sida, hvilket naturligtvis icke hindrar, att än den ena och än den andra sidan framträder med särskild öfvervikt och företrädesvis bör komma i betraktande. På synnerligen klart och lyckligt sätt får detta förhållande mellan sakramentalt och sakrificielt i kulten sitt uttryck i följande utsago: »Saa nær er Forbindelsen mellem sakramentalt og sakrificielt i Gudstjenesten, at endog dens enkelte Stykker paa en Gang er begge Dele, saa f. eks. Prædikenen paa samme tid en Forkyndelse af Guds ord til Menigheden og et Vitnesbyrd udaf Kirkens, Menighedens, Forkynderens Tro, saa Nadveren baade er Herrens højhellige Indstiftelse, hvori han meddeler sig til Menigheden efter sin hele guddommelige Person, og paa samme Tid Menighedens store Bekjendelse- og Offerhandling, hvori den bekjender sig til Hans Død og fremstiller sig for ham som et Offerbrød ham til Ære og Pris, saa ogsaa Salmen, der med sit yndige og fuldkomne Baand omslutter den hele Gudstjeneste, ikke blot bærer Menighedens fromme Sjæleliv op til Gud, men ogsaa fra Gud bringer Evangelium med dets Lærdom, Formaning og Trøst» [1]).

[1]) G. Jensen: Afhandlinger om Gudstjeneste og Menighedsliv pag. 104. Jmfr Ullman: Evangelisk-Lutersk Liturgik I: 32 och Eklund: Det kyrkliga gudstjänstfirandet pag. 64. Märk ock i detta sammanhang hos denne sistnämnde åtskillnaden mellan det receptiva och det operativa eller produktiva sakrificiet pag. 52.

Felet hos Schleiermacher och Schweizer är då icke det, att de fatta predikan sakrificielt, utan att de göra detta på ett ensidigt sätt. Här har Harnack i själfva verket träffat det rätta, och med honom öfverensstämmer Zezschwitz, hvilket här särskildt må framhållas, då det arbete, hvars uppfattning af predikans väsen vi nu granska, efter angifvandet af Zezschwitz' kultbegrepp, säger, att »därmed dörren till kulten för det luterska predikobegreppet i hela dess evangeliska kraft och fullhet åter blifvit öppnad» [1]) och därvid naturligtvis tänker sig detta predikobegrepp uteslutande sakramentalt. Det kan då vara af intresse att höra, hvad som är Zezschwitz' egen mening i berörda stycke. Han förklarar uttryckligen: »Darin hat Schleiermacher unzweifelhaft Recht, dass die Predigt als Wortgebranch vor der Kommuniongemeinde, und das heisst homiletischer Wortbranch, dem Wesen nach Mitteilung oder Darstellung des dem Geistlichen mit der Gemeinde gemeinsamen Glaubens ist» [2]). Och hvad beträffar Knoke, som påstås bestämma predikan rent sakramentalt och ha ur kultens idé framkonstruerat ett rent sakramentalt kultbegrepp [3]) (predikobegrepp?), så torde han själf svårligen skrifva under på detta. Ty visserligen bestämmer Knoke predikan såsom die kultische Darbietung des Wortes in der Form der freien Rede [4]), men att på grund däraf förklara, att han bestämmer predikan rent sakramentalt, beror åter på ett förbiseende, ett förbiseende af hvad det lilla ordet *freien* innebär. Och spörjes det till slut efter skriftens egen lära i detta stycke såsom det afgörande, så vilja vi framdraga, hurusom Paulus (2 Kor. 2: 16) betygar, att evangelii förkunnare i och genom sin förkunnelse

---

[1]) Qvensel: Homiletik pag. 16. [2]) Zöcklers Handbuch III: 122. [3]) Qvensel: Homiletik pag. 19. [4]) Knoke: Grundriss der Prakt. Theologie pag. 103.

äro en Kristi vällukt för Gud och därmed påtagligen beskrifver förkunnelsen från dess sakrificiella sida. Har detta betraktelsesätt sin giltighet med afseende på missionspredikan, så visserligen icke mindre med hänseende till kultpredikan.

Låter man den praktiska teologien, såsom sig bör, vara »vetenskapen om kyrkans handlande till förverkligande af sina ideala uppgifter», [1]) så ligger ju däri, att hvarje kultakt såsom fallande inom den praktiska teologiens område innebär ett kyrkans handlande. Men såsom sådant har den alltid sin sakrificiella sida. Förnekar man detta, så är i själfva verket den uppställda definitionen desavouerad, såvidt man eljest fortfarande vill låta kultläran vara en af den praktiska teologiens discipliner.

Allra tydligast framträder gudstjänstens genomgående sakrificiella sida, då vi bestämma den såsom en bevisning af samfundstron i praktiskt hänseende, åsyftande ett gemensamt befästande i denna tro. Och vid denna bestämning kanske mången är färdig att framkomma med en beskyllning för ensidighet i subjektiv, sakrificiell riktning. En sådan beskyllning beror dock på ett förbiseende. Och genom liknande förbiseende kan alldeles samma beskyllning med lika mycken eller lika liten rätt framkastas, då man bestämmer gudstjänsten såsom ett kyrkans handlande. Den förra bestämningen säger alldeles detsamma som denna sista, hvarken mer eller mindre. Emellertid får man hvarken vid den förra eller den senare, hvarken då tal är om den praktiska bevisningen af samfundstron såsom sådan, eller då det talas om kyrkans handlande, lämna de objektiva förutsättningarne ur räkningen. Men såsom vi förut [2])

---

[1]) Qvensel: Homiletik pag. 26. [2]) pag. 33.

bestämt kyrkan som de troendes samfund, därför att dess begrepp på ett sammanfattande sätt fulländar sig i denna bestämning, så kunna vi nu af liknande anledning bestämma gudstjänsten såsom en samfundstrons bevisning i praktiskt hänseende åsyftande dennas befästande. Det kan nämligen sägas, att gudstjänsten fulländar sig i det sakrificiella och först genom detta blir gudstjänst. »Som i Kristenlivet, saa i Gudstjenesten hænger alt af Guds Naade, som gjør al Begyndelse og Fremgang. Men i en anden Forstand kunde man sige, at det er de sakrificielle Akter, som gjør Gudstjenesten til Gudstjeneste. Thi Maalet for Guds Naade, det store Maal, hvorfor den selv i sin Højhed gjør sig til Tjener, er at frembringe en troende Menighed, der fremstiller sig selv for Gud som et levende og helligt Offer med Bøn, Bekjendelse og Lovprisning i Ord og i Gjerning. Uden en saadan ofrende Menighed er der ingen Gudstjeneste; det blifver ikke til noget med Gudstjenesten. Om man tænkte sig en Gudstjeneste, der havde bevaret de sakramentale Akter, men intet Udtryck gav for Menighedens Offerliv, matte man paa den anvende Billedet af en Grundvold, paa hvilket intet Hus var bygget». [1]) Härtill kommer, att det sakramentala icke allenast syftar till det sakrificiella, utan ock är förmedladt genom detta, att med andra ord all Guds nådes- och frälsningsverksamhet är förmedlad genom kyrkan, och detta så, att kyrkan ej blott är det samfund, inom hvilket, utan ock genom hvilket den Helige Ande utför helgelsens verk, ja än mer, är det relativt själfständiga subjektet, som själf handlar i fri troshörsamhet mot den Herre, som anförtrott henne sina nådemedel till förvaltning. Hon är med andra ord ej blott templet, inom hvilket och

[1]) Jensen: Gudstjeneste og Menighedsliv pag. 58.

kroppen, genom hvilken Herren verkar, utan ock bruden, som i tro och kärlek utför det uppdrag, som blifvit henne gifvet.

Efter den ofvan gifna framställningen af kyrkans gudstjänstliga verksamhet bör det vara klart, att det ej är någon idealistisk ensidighet och öfverspändhet, när de troendes församling angifves såsom denna verksamhets egentliga subjekt. Denna uppfattning kräfves af gudstjänstens eget begrepp, och den får sin ständiga bekräftelse i erfarenheten, som visar, att trons förfall eller blomstring medför motsvarande följder för gudstjänstlifvet. Att en verklig gudstjänst kan försiggå, äfven när den ledande personen själf för egen del är utan tro, vederlägger icke denna uppfattning. Ty denne ledare framträder i gudstjänsten ej såsom hvad han i sig själf är, utan som den troende församlingens organ, om han också till sin inre habitus är ett ovärdigt sådant. »Wenn in Folge der gemeindlichen Organisation auch Solche die Gnadenmittel verwalten, welche nicht zur wesentlichen Kirche gehören, so bleibt hierbei diese doch immer das eigentliche Subject, von welchem jene Thätigkeit ausgeht» [1]).

§ 12.

Den praktiska teologiens andra hufvuddel redogör för den verksamhet, genom hvilken kyrkan söker vinna för sin tro. Då vi nämna läran om denna kyrklig uppfostringslära eller pädeutik, så är detta en denominatio a potiori. Såsom den centrala och förnämsta bland hithörande verksam-

---

[1]) Frank: System der christl. Wahrheit II: 387. Jmfr Ahnfelt: Cultuspredikans Begrepp pag. 25.

heter räkna vi nämligen kyrkans katekumenatsverksamhet eller den verksamhet, genom hvilken hon söker uppfostra till kyrklig myndighet d. ä. vinna för fullt personlig tro. Såsom denna verksamhet, äfven då den ej har dopet till utgångspunkt, dock har sin förutsättning i en föregående kyrklig funktion (missionsförkunnelsen), så har den ock sin fortsättning i en följande verksamhet, genom hvilken kyrkan ägnar speciell omvårdnad åt de inom kommunionförsamlingen upptagne allt efter deras särskilda behof. Den praktiska teologiens andra hufvuddel kommer således att omfatta missionslära (keryktik), katekumenatslära (kateketik) och själavårdslära i inskränktare mening (poimenik),

Det har förut [1]) blifvit sagdt, att äfven det kyrkliga samfundet är bundet af den nödvändighet och ordning, som uttalas i regeln: *Ora et labora.* Med inre nödvändighet drifves kyrkan såsom trossamfund till båda dessa verksamheter, och just i den angifna ordningen. Först till ett orare. Hennes närmaste och mest centrala lifsverksamhet är en verksamhet i omedelbart förhållande till Herren, ett umgående med honom i bön och bruk af nådemedeln. Men ju mera trogen och trägen hon är i detta umgående, desto mer kommer hon att nitälska och verka för att vinna och helt vinna andra för den Herre, hvilkens frälsande nådesrikedom hon själf vet sig äga. Å andra sidan medför denna verksamhet en lifvande och styrkande återverkan på kyrkans inre troslif och dess öfning i omedelbar umgängelse med Herren.

---

[1]) pag. 68.

När nu kyrkan söker vinna och församla för sin Herre, så vet hon, att den vinsten kan göras endast därigenom, att hon vinner för sin tro, den tro, i och genom hvilken hon själf äger Herren och hans nåd. Då vi påpeka detta, så sker det i syfte att förebygga ett missförstånd af talet om kyrkans sträfvan att vinna för sin tro, ett missförstånd, som i följd af ej sällan förekommande förvänd missions- och uppfostringspraxis kunde ligga nära till hands [1]. Kyrkan vill ej vinna för sin tro i egoistiskt syfte, för att göra propaganda och själf vinna i yttre, hierarkisk och politisk makt, utan hon vill vinna för sin tro för att genom den föra till samma nådes- och frälsningsgemenskap med Herren, som är hennes egen rikedom och salighet. Det är henne därför icke likgiltigt, huru hon vinner för sin tro. Hon kan ej låta sig nöja med yttre anslutning och bekännelse om än så obetingad, utan hon vill vinna för fri personlig trostillägnelse.

Den verksamhet, genom hvilken kyrkan eftersträfvar detta mål, har hon enligt Herrens egen anvisning (Math. 28: 19, 20; Marci 16: 15) att utföra genom evangelii förkunnande, genom dop och genom undervisning, applikativ, paranätisk sådan (τηρεῖν). Genom dopet kan hon genast och utan förberedelse till lärjungaskap och frälsningsdelaktighet upptaga de späda, som inom henne födas, för att sedan låta den fostrande undervisningen följa. Men då hon med nådemedeln går utom sina egna gränser, ut i hednavärlden, kan hon ej börja vare sig med dop eller undervisning, utan måste först söka villiga hjärtan för båda, och hennes första uppgift blir därför här att frambära en kallande och inbjudande frälsningsförkunnelse. Denna förkunnelse och de fria

[1]) Zezschwitz vill af denna anledning ej använda namnet halieutik (Prakt. Theol. pag. 155).

samtal, som därtill ansluta sig är mission i egentlig mening [1]), hvars mål är att göra frälsningsbehofvet kändt och väcka en sådan frälsningsangelägenhet, att det kommer till villighet att mottaga undervisning och dop, till en fritt uttalad begäran att i kyrkan blifva upptagen. När detta mål är vunnet, då öfvergår den egentliga missionsverksamheten i kateketisk verksamhet. Proselyten blir en katekumen och proselytkatekumenatet börjar, hvilket gifvetvis måste förete sin särskilda egendomlighet i jämförelse med barnkatekumenatet inom kristenheten. Det förra har ju dopet till mål det senare

---

[1]) Med denna begränsning fattas mission och missionslära både af Harnack (Kateketik I: 3) och Zezschwitz (Prakt. Theol. pag. 165 följ.), och denna senare kan då knappast få något lämpligare namn än keryktik, hvilket så mycket hellre må användas, som det tillsamman med namnen kateketik och homiletik erinrar om det af skriften själf anbefallda trefaldiga bruket af ordets nådemedel (κηρύσσειν, κατηχεῖν och ὁμιλεῖν). Mindre lämpligt blir namnet, då man fattar mission och missionslära i vidsträcktare mening och låter missionen innefatta ej blott den inbjudande frälsningsförkunnelsen, utan allt som hör till kyrkans upprättande, uppehållande och tryggande i hednalanden, således alla slag af kyrklig verksamhet blott i modifierad form. Med denna uppfattning har man stundom ansett det onödigt att gifva missionsläran en självständig plats inom den praktiska teologien och föreslagit, att hennes olika delar behandlas i samband med motsvarande delar af läran om kyrkans verksamhet inom eget område (Eklund: Den teologiska Vetenskapen pag. 169). På liknande sätt kan också själavårdsläran dels fattas så vidsträckt, att den från sin bestämda synpunkt tager hänsyn till hvarje form af kyrklig verksamhet (Norrby: Grunddragen till läran om själavården pag. 5, 6), dels i den begränsning, som namnet kasuistik angifver »Die Thätigkeiten der Cura animarum des geistlichen Amts theilen sich in Cura generalis (Predigt, Katekese, Liturgie) und Cura specialis (specielle kirchliche Seelsorge)» (Achelis: Prakt. Theol. in Grundriss pag. 128). Vi fatta, såsom den följande framställningen visar, själavårdsverksamheten, såvidt den är föremål för betraktelse i en särskild disciplin, såsom fortsättning af katekumenatsverksamheten i modifierad form.

dopet till utgångspunkt. Detta hindrar dock ej, att båda utan något som helst misskännande af dopets betydelse kunna behandlas i samma disciplin, men helst i olika afdelningar. Målet är ju i så måtto detsamma, att båda åsyfta en fri, personlig tillägnelse och bekännelse af den tro, till hvilken ett antingen redan undfånget eller väntadt dop förbinder. Och den verksamhet, som afser att föra till detta mål, är också i båda fall ej blott en didaktisk, utan pädeutisk, så att kateketiken, vare sig den handlar om katekumenatsverksamheten före eller efter dopet, är mera än en kyrklig undervisningslära, nämligen en teori för den kyrkliga katekumenuppfostran eller för katekumenens införande ej blott i kyrkans tro och bekännelse, utan ock i hennes lifsordning. Vi fördela således på föreliggande stadium, katekumenstadiet, icke den kyrkliga undervisningen och uppfostran till kyrkligt lif på två särskilda discipliner, utan sammanfatta både i kateketiken [1]), liksom vi också på ett följande stadium behandla dem i *en* disciplin, poimeniken. Båda verksamheterna, den undervisande och den fostrande, af hvilka än den ena och än den andra närmast och företrädesvis behöfves, äro ju på det allra närmaste förenade, då undervisningen alltigenom skall vara praktisk (»lärer dem *hålla*») och ledningen en genom fri insikt förmedlad. För kateketikens vidkommande äro vi med vår åskådning och terminologi i öfverensstämmelse med fornkyrkan, som sammanfattade all den didaktiska och pädeutiska verksamhet, för hvilken hon lät sina katekumener blifva föremål, under namnet κατήχησις.

Den utomordentliga omsorg, som fornkyrkan nedlade på sin katekumenuppfostran, är ett vittnesbörd om,

---

[1]) Samma förfarande iakttages och häfdas med stor bestämdhet af Harnack, Zezschwitz, Knoke m. fl.

hvilken betydelse hon tillerkände denna verksamhet. Och väl må vi särskildt med tanke på dess för det kommande afgörande betydelse säga, att den är den förnämsta och viktigaste af de verksamheter, som i förevarande hufvuddel af den praktiska teologien komma i betraktande. All föregående verksamhet gagnar till intet, om ej den af missionsförkunnelse påverkade eller såsom barn genom dopet i församlingen upptagne lär sig att i tro och kärlek hålla det Herren befallt, så att han af hjärtat »med församlingen tror och i ord och vandel bekänner honom såsom sin frälsare och saliggörare», och all följande ledning är blott ett modifieradt upprepande af den första fostrande omvårdnaden i detta syfte.

Är detta sista verkligen riktigt? Är det berättigadt att anse den uppsikt och vård, som kyrkan ägnar sina fullmyndiga medlemmar, såsom en fortsättning eller upprepning af katekumenatsverksamheten och såsom en nödvändig sådan? För frågans riktiga besvarande erinra vi därom, att den kyrkliga myndighet, till hvilken katekumenuppfostran för, och hvarå förklaring afgifves i konfirmationsakten, endast är en relativ. I viss mening blir hvarje enskild kristen lifvet igenom en katekumen och behöfver, äfven där det andliga tillståndet i det hela är godt, vid flere tillfällen en särskild ledning. Därför kan icke kyrkan, också frånsedt de talrika förvillelserna i teoretiskt och praktiskt hänseende bland hennes såsom fullmyndige erkände medlemmar, med konfirmationen afsluta sin speciella omvårdnad om sina barn. Allt det bristfälliga och omogna, som hos dem finner både med hänsyn till kristlig insikt och kristligt lif, förbjuder detta. Än mer hvad hon får se af fall och förvillelse, andlig och timlig nöd med dess mångahanda frestelser, af andlig säkerhet, liknöjdhet och fientlighet,

af förnekelse och lättsinne, af svärmeri och falsk andlighet, men också af vaknadt bekymmer under mörker och villrådighet, af särskilda anfäktningsstrider, som hennes trognaste barn ofta ha att genomgå. Allt detta påkallar hennes särskilda omsorg och omvårdnad. I denna sin omvårdnad skall hon vara såsom kvinnan, som söker granneligen efter sin borttappade penning, till dess hon finner honom, såsom den trogne och kloke skaffaren som i rätt tid gifver hvar och en hvad han behöfver. Men till hennes själavårdande verksamhet räkna vi ej blott den individuella ledning, för hvilken själavårdsläran såsom kasuistik redogör, utan ock sådant som de olika kristendomsförhören, bibelförklaringar, katekespredikningar, hvilka sistnämnda väl till sin formella sida tillhöra den homiletiska, men till sitt syfte den specielt själavårdande verksamheten [1].

Men med hvad rätt räkna vi all den nämnda omvårdnaden från kyrkans sida till den verksamhet, med hvilken hon söker vinna för sin tro? Med samma rätt, som man talar om att vinna ej blott hvad man förut icke ägt eller förlorat, utan ock hvad som håller på och är i särskild fara att gå förloradt. Äfven när själasörjaren såsom sådan har att göra med kristne, som hunnit till andlig stadga och mognad, har han väl alltid mer eller mindre det intryck att det gäller att vinna och rädda undan en hotande fara. Det torde väl alltid vara en sådan, som gifver anledning till, att själasörjaren särskildt både söker och sökes af nämnde församlingsmedlemmar. Det särskilda sökandet och den speciella vården bli något öfverflödigt, i samma mån, som en sådan fara icke föreligger. »Om en kristlig individ har hunnit den andliga utvecklingsgrad, det fullkomliga andliga åldersmått eller den andliga myndighet. att han med hjälp af smörjelsen

[1]) Se Ahnfelt: Cultuspredikans begrepp pag. 54.

kan tyda hvarje kasus eller skickelse i lifvet så, att han gör det val, tager det steg, hvilket den enligt Guds försyns vilja åsyftar, då behöfs det icke, att en sådan individ hämtar ledning af någon annan människa. Då är icke heller för honom af nöden någon kyrklig själavård, och hvad vi kalla kasuistik vore då en öfverflödig gren af den praktiska teologien. Emellertid fattas mycket däri, att hvarje döpt kristen, äfven sedan han genom den första nattvardsgången trädt in bland församlingens andligt myndiga medlemmar, med hvilka själavården närmast har att göra, skulle motsvara de fordringar, hvilka ställas på honom från ståndpunkten af det andliga myndighetstillståndet. Han kan genom affall från döpelse- och nattvardsnåden hafva trädt ur detta tillstånd och återvändt till den omyndighet i det andliga, som följer med ett sådant affall — — —. Slutligen få vi icke glömma, att äfven en redlig och trofast kristen med allt det allvar och den flit, han använder att göra sin kallelse och utkorelse fast, likväl kan råka in uti sådant svaghetstillstånd, förorsakadt af anfäktning, sjukdom eller annan nöd, att han för stunden icke kan hålla sig uppe i det fulla andliga myndighetstillståndet.»[1]) Vi ha anfört detta till bekräftelse på den uppfattningen, att det alltid är någon särskild nöd och fara, som föranleder kyrkans själavårdande verksamhet i egentlig mening. Såvidt nu ordet vinna, användt om denna verksamhet, häntyder på, att den motiveras af någon särskild brist, abnormitet eller fara, angifver det ett för nämnda verksamhet karakteristiskt moment och rättfärdigar därigenom sin användning. Emellertid synes det väl i förstone öfverraskande, att själavårdsläran sättes i samma grupp som missionsläran. Men åtminstone med hänsyn till den del af själavården, som

[1]) S. L. Bring: Trenne uppsatser i praktisk teologi pag. 58—60.

innebär en »inre mission», bor väl sammanställningen anses lika berättigad som just denna benämning. Och med hänsyn till den öfriga själavården vilja vi påpeka, hurusom i olika praktiskt teologiska system dels själavårdsläran i sin helhet på goda grunder blifvit ställd i samma grupp som kateketiken [1]) dels denna senare ej utan skäl blifvit sammanställd med missionsläran [2]). Skulle det nu ej låta försvara sig, att de, som sålunda med vägande skäl blifvit samanställde med en och samma (kateketiken) också sins emellan sammanställas, och att således de tre nämnda disiplinerna: missionsläran, kateketiken och själavårdsläran sammanföras i en grupp. Vi draga oss ej för att taga det steg, som Billing [3]) anser att Schweizer borde tagit, nämligen att låta äfven själavårdsläran »inpassas i det halieutiska gebitet». Äfven den har ju, såsom blifvit uppvisadt, genomgående ett halieutiskt syfte. Den vill vinna, såväl då den riktas på de mest framskridne, hvilka än vid ena än vid andra tillfället behöfva räddas undan någon särskild fara, som när den riktar sig på den mest bortkomne bannlysande och exkommunicerande. Den vill äfven då vinna och öfvas i hopp, att kyrkan framdeles såsom broder bland de sina må »förvärfva» den afällige.[4])

Äfven vid all den verksamhet, som nu blifvit beskrifven, gäller det, att det egentliga subjektet är kyrkan såsom de troendes samfund, att således både missionären, kateketen och själasörjaren handlar såsom dess organ. Ja, i denna verksamhet framträder tydligare än med afseende på den gudstjänstliga vikten af, att den fungerande ledaren också själf personligen är en troende.

---

[1]) af Olbers i inledningen till Confirmandsjälavården. [2]) af Harnack i hans Prakt. Theol. [3]) Kateketikens begrepp pag. 47. [4]) Se Billing: »Om lutersk kyrkotukt pag. 316.

Utan lefvande tro i hjärtat kan missionären, kateketen och själasörjaren vida mindre verka till välsignelse än predikanten och liturgen.

§ 13.

Den verksamhet, genom hvilken kyrkan företrädesvis söker värna om sin tro och i första hand realiserar sin enhet, är riktad dels utåt, åsyftande att värna kyrkan mot öfvergrepp från staten, dels inåt, åsyftande att värna henne mot godtycke från hennes egna medlemmar. Den praktiska teologiens sista hufvuddel eller författningsläran, som redogör för nämnda verksamhet, blir därför både en framställning af yttre kyrkorätt (kyrkopolitik) och af inre kyrkorätt (kyrklig rättslära i inskränktare mening).

Skall kyrkan till verklig uppbyggelse kunna utföra sina förut omtalade verksamheter, så måste hon sörja för, att hon i dessa verksamheter får vara fri, fri från yttre maktspråk och tillika med rätt att på ett för sina medlemmar förpliktande sätt bestämma formerna för sin verksamhet. Eljest blefve det ickes *hennes* tro, i hvilken befästandet och för hvilken vinnandet skedde.

Yttre maktspråk kan endast komma från rättens och den yttre maktens samfund: staten. Kyrkans förhållande till detta kan gestalta sig på tre olika sätt. Hon kan vara den af staten förföljda martyrkyrkan, hon kan vara den omhuldade, men också i mycket bundna och bevakade statskyrkan, och hon kan vara den tolererade, rättsligt erkända frikyrkan [1]). Såsom martyr-

[1]) Ordet frikyrka fattas här i kyrkopolitisk mening såsom motsats till statskyrka. I religiös betydelse är den motsats till folkkyrka.

kyrka kan kyrkan gent emot staten värna om sin tro endast genom ståndaktighet i bekännelsen under förföljelsen (»de heligas tålamod och tro») och genom öfvande af kyrkotukt äfven vid inom henne förekommande eftergifter åt den antikristiska statsmakten. Såsom frikyrka behöfver kyrkan icke gent emot staten öfva någon särskildt värnande verksamhet. Frikyrkans ställning till staten är lika klar som enkel, men också menlig för kyrkans uppgift att genomsyra, omgestalta och helga hela folklifvet, äfven det offentliga lifvet med dess lagar och institutioner. För statskyrkan är åter förhållandet till staten ett mångsidigt och kompliceradt och gifver gång på gång anledning till konflikt.

Det kunde synas, som innebure detta sista förhållande ett oklart och för kyrkan olidligt blandningstillstånd. En närmare betraktelse af den i statskyrkan gifna förbindelsen mellan stat och kyrka visar dock, att denna kräfves både af statens och kyrkans begrepp och är i bådas välförstådda intresse. Begge äro, rätt fattade, hänvisade på hvarandra, behöfva hvarandra och tjäna hvarandra. Det är därför med orätt, som man bestrider rättmätigheten af denna förbindelse vare sig från kyrkans eller statens ståndpunkt »Wie das Christenthum überhaupt die innere Berechtigung zum statsrechtlichen Dasein als Kirche hat, so hat dieselbe Berechtigung insbesondere auch die evangelische Kirche als eine wahrhaft christliche und die als solche weder in ihren Lehren, noch in ihren Ordnungen feindselig gegen der Staat auftritt, vielmehr mit allen Formen des Staatslebens verträglich, dabei den Staatszwechen förderlich und in ihrem Gemeindschaftsleben öffentlich ist» [1]. Och staten å sin sida kan ju ej annat än hafva gagn och stöd af

---

[1]) Otto: Grundzüge der evang. Prakt. Theol. § 377.

den nära förbindelsen med det samfund, som lär och inskärper dess egen gudomliga sanktion och genom att äfven härvid binda samvetena lägger den säkraste grunden för dess bestånd. Detta, som det särskildt tillkommer den sociala etiken att uppvisa, bör då ock komma till erkännande både från kyrkans och statens sida. »Der Staat muss anerkennen, dass die Kirche ihre göttliche Sendung trage, welche sie durch die von ihrem Stifter in sie gelegten Mittel erfüllen soll; er soll ihr desshalb Freiheit und Schutz für ihre Entwicklung in Allem gewähren, was die Lehre, die Liturgie und Disciplin angeht. Die Kirche dagegen — — ··· muss anerkennen, dass der Staat, indem er durch die Erziehung der Menschheit für rechliche Ordnung jeder menschlichen Lebensentwicklung den Boden bereitet, nicht minder seine von Gott geheiligte Aufgabe erfülle. Mit diesem freien Anerkenntnisse des individuellen Berufs ist die Nothwendigkeit selbständiger Entwicklung, nicht aber ein Gegensatz Beider begründet, vielmehr stehen beide dadurch in höherer innerer Einheit, dass sie, jeder nach seinem Antheile und Berufe, für die allmählige Hervorbildung des Gottesreiches auf Erden wirken» [1]), »När kyrkan såsom utvärtes organiseradt samfund kommer i beröring med statssamfundet och staten ställer sina institutioner till kyrkans tjänst, på det att kyrkan under arbetet på sin religiösa uppgift skall främja statens sedliga uppgift, då får hon efter den luterska kyrkans åskådning icke undandraga sig, så framt staten förpliktigar sig att respektera hennes bekännelse och att icke hindra henne i hennes egentliga gärning, nådemedelns förvaltning. Detta förhållande till staten skall alltid medföra sina vanskligheter. Hvarest

---

[1]) Richter: Lehrb. des kathol. und evang. Kirchenrechts § 60.

det är samarbete, där är det ock anledning till sammanstötning. — — — Statens ordning kan väl blifva svår och trång för kyrkan, och hon kan känna sig såsom en fånge i statens band, men hon kan i tålamod finna sig äfven i detta, när hon blott såsom den fångne Paulus får fritt frambära Guds ord och vittna om den Herres vilja, som hon tjänar. Så länge som Herrens ord icke är bundet, är icke heller kyrkan bunden. — — — Där kyrkan kan bevara bekännelsens och nådemedelsförvaltningens frihet, där kan hon icke annat än önska en innerligare förbindelse med staten. Kyrkan söker ju att bringa evangelium nära alla, nära hvarje stånd och ålder. Och nu kommer staten och ställer sina institutioner till hennes tjänst och gifver henne tillfälle att närma sig hvarje enskild af statens medlemmar, och det i synnerhet i de afgörande vändpunkterna i lifvet. — — På detta sätt får kyrkan tillfälle att bära frälsningsbudskapet fram för hela folket genom dess enskilda medlemmar»[1]).

Såsom synes är det förnämsta uppgiften för kyrkans värnande verksamhet emot öfvergrepp från staten att värna om sin stiftelseenliga nådemedelsförvaltning och sin bekännelse, dessa oundgängliga lifsvilkor för trons bevarande, och hon får under svåra, ogynsamma förhållanden vara nöjd, om hon kan göra detta. »Får luterska kyrkan blott behålla sina oförfalskade nådemedel och sin bekännelse, så kan hon tåla mycket.» Emellertid får det ej förbises, att mången vid första påseendet periferisk fråga kan få ingripande betydelse för

---

[1]) Frikyrkan och statskyrkan, öfvers. af Charleville pag. 25 följ. Vi ha anfört dessa yttranden såsom särskildt lyckliga till belysande af förhållandet mellan kyrka och stat enligt evangeliska grundsatser och kunna ej underlåta att därjämte erinrar om Thierschs omslag och bekännelse, anfördt af Martensen i hans Etik III: 423.

kyrkans framtid och gestalta sig till en principfråga [1]), hvarvid det gifvetvis är af vikt för kyrkan att göra hvad som göras kan i värnande syfte utan att därför med radikala vågstycken genast drifva frågan till sin spets. Men af ännu större vikt än sådana mått och steg i enskilda stycken är, att kyrkan erhåller och fortfarande får äga en egen representation med bestämda kyrkliga kvalifikationer för valbarhet, ett organ, genom hvilket hon, när det gäller, kan tala och handla, handla värnande med sitt *veto*. Idealet bör väl ändå till slut både från kyrkans och statens synpunkt ligga i det ofta missförstådda och mångtydda ordet af Cavour: »En fri kyrka i en fri stat.»

När det säges, att kyrkan gent emot staten värnar om sin tro, så är ej meningen, att kyrkans förhållande till staten blott skulle vara ett negativt och formelt. Från den blotta rättens ståndpunkt, som ju i rättsläran måste vara den bestämmande, är det visserligen endast detta. Men rätten är ju endast förutsättning för ordnad samvaro och samverksamhet, och kyrkans verksamhet i förhållande till staten går ingalunda upp i det rättsliga. Hon söker ju genom sin uppfostrande och helgande verksamhet lägga bästa grunden till lydnad för statens auktoritet, hon vill, såsom de gamle apologeterna uttryckte saken, »göra medborgarne bättre än lagarne», och hon beder ju för riksstyrelsen, för statens öfverhet och ämbetsmän, viger och helgar offentliga institutioner o. s. v.

Kyrkan söker värna om sin tro också mot godtycke från sina egna medlemmar. Hon gör detta genom att

---

[1]) Man tänke på cirkuläret $^{13}/_{6}$ 1896 om lekmannadops anteckning, hvilket till sin *betydelse för kyrkan* väl svårligen låter reducera sig till en blott kyrkoskrifningsfråga.

rättsligen bestämma sin bekännelse och därmed öfverensstämmande ordningar och former för sin verksamhet samt genom att öfvervaka det så bestämda. Härmed värnar hon tillika såsom bestämd konfessionskyrka sin tro mot andra kyrkosamfund med annan bekännelse och andra samfundsformer.

I förhållande till sina enskilda medlemmar öfvar kyrkan både legislatorisk, jurisdiktionell och administrativ myndighet. Vid betraktande af den jurisdiktionella har man särskildt att beakta, hurusom kyrkotukten ej uppgår i syftet att värna om samfundet, dess tro och trosbevisning, icke blott är af jurisdiktionell, utan också af själavårdande art, åsyftande den tuktades förbättring och vinnande för samfundet [1]. »Es ist darauf hinzuweisen, dass die Kirchenzucht als potestas jurisdictionis durchaus von den Massnahmen der Seelsorge, die zur potestas ordinis gehört, zu scheiden ist; z. B. die Ausschliessung vom heil. Abendmahl oder die Excommunicatio minor ist als Urtheil des Kirchenregimentes etwas ganz Anderes als die seelsorgerliche Verweigerung des heil. Abendmahles im Intresee des Seelenzustandes des Einzelnen, welche der Pastor als solcher vollzieht» [2].

Det kan sättas ifråga, huruvida det icke här vore på sin plats att såsom bihang lämna en redogörelse för den mera fria verksamhet, genom hvilken kyrkans målsmän söka värna om hennes tro, och detta äfven gent emot vetenskapens eller halfbildningens angrepp. Till sådan verksamhet hör motarbetande af okristlig sed och åskådning, af dålig litteratur, införande och främjande af god sed, spridandet af goda skrifter, apologetiskt författarskap m. m., delvis detsamma, som af Norrby i hans själavårdslära upptages i afdelningen om den vär-

---

[1]) Jfr Billing: Om lutersk kyrkotukt, pag. 7, 8, 224 följ.

[2]) Achelis: Prakt. Theol. II: 454.

nande själavården, såvidt denna är riktad på församlingen i dess helhet.

Kyrkans enhet, som den värnande verksamheten i första hand afser att realisera, innebär tvenne stycken: dels att kyrkan är unik, den enda i sitt slag, det enda samfund, inom hvilket den Helige Ande verkar till tro och frälsning, den enda frälsningsanstalt på jorden (extra ecclesiam nulla salus), så att, när något annat samfund t. ex. staten genom usurpation vill sätta sig i kyrkans ställe, detta är liktydigt med ett förstörande af frälsningssamfundet, dels att inom kyrkan råder öfverensstämmelse och gemensamhet, Den förra sidan af enheten realiserar kyrkan genom sin värnande verksamhet utåt mot staten, den andra sidan genom sin värnande verksamhet inåt. Dock är det närmast den yttre enheten, som realiseras. Men såvidt denna är värn om, uttryck och stöd för den inre enheten, främjas äfven denna genom nu ifrågavarande art af kyrkans verksamhet. Det kunde väl till att börja med synas motsägande, att kyrkan realiserar enheten genom att fastställa något, hvarigenom hon skiljer och söndrar sig från andra kyrkosamfund, men såvidt det, som kyrkan i bekännelsen omgärdar, verkligen är den oförfalskade gudomliga sanningen, bevarar hon ju det, som ensamt är allmängiltigt och kan vara den dugande grunden för en allmännelig enhet [1]).

Äfven vid den kyrkliga verksamhet, som nu tagits i betraktande gäller det, att det egentliga subjektet är de troendes samfund. Det är endast trossamfundet självt såsom sådant, som i sanning kan nitälska för sin självständighet och enhet. Ju mera inom ett kyrkosamfund den numeriska och styrande öfvervikten finnes hos dem,

---

[1]) Se ofvan pag. 11.

som i hjärtat äro främmande och likgiltiga för dess tro, desto sämre blir det ställdt med den värnande verksamheten och enheten. Och vidare bör beaktas, att det väsentliga i de värnande författningsformerna är den tro, som i dem gifver sig uttryck. »Überall wird gleich ersichtlich, am klarsten aber bei der apostolichen Gemeinde, dass es nicht die Verfassungformen in Einzelnen, Presbyteriat oder Episkopat, synodale oder andere Regimentsformen sind, was das wesentliche eindrucksvolle Erscheinungsleben der Kirche als solcher im Unterschiede von menschlich-staatlichen Gemeindschaftsleben bildet, sondern der die Formen der Verfassung durchdringende Geist des Glaubens und der Liebe der Gemeinden, der heute noch vermag unter den verschiedensten Verfassungsverhältnissen einzelne Gemeinden zu Idealerscheinungen rechten Kirchenslebens für die umgebende Welt zu erheben» [1]. Häraf följer dock ej, att formerna skulle vara likgiltiga och värdelösa för den sant troende. Äfven på honom har det yttrandet sin tillämpning: *Serva ordinem et ordo te servabit.*

Har kyrkan någon af Herren gifven fullmakt för sin värnande verksamhet, är äfven kyrkostyrelsens ämbete de jure divino? Att utan vidare svara nej på den frågan skulle innebära detsamma, som att Herren icke skulle gifvit sin församling någon föreskrift och anvisning för kyrkotukt. Men när vi tänka på sådane yttranden från Herrens mun som »håll honom (den felande, som ej låter säga sig) för en hedning eller publikan», »mitt rike är ej af denna världen», »stick ditt svärd i skidan», komma vi väl icke ifrån, att Herren både förpliktat sin församling att värna om sin tro och angifvit arten af detta värnande. Harnacks påstående: »Der

[1]) Zezschwitz i Zöcklers Handbuch III: 118.

Herr hat seiner Kirche ein Amt gegeben nicht zur Regierung derselben, sondern zur Predigt des Evangeliums» och det sätt hvarpå han försvarar detta, synes därför förhastadt och väl summariskt. [1])

[1]) Jmfr. hvad Augustanus 28 art. säger om den jurisdiktion, som de jure divino tillkommer biskoparne och den utredning däraf, som lämnas af Holmström: Om kyrkostyrelsen inom luterska kyrkan pag. 27 följ.

Den praktiska teologiens betydelse.

§ 14.

Den praktiska teologien, hvars begrepp och artikulation vi nu angifvit, har betydelse både i teoretiskt och praktiskt hänseende.

Såsom vetenskap har den praktiska teologien närmast teoretiskt syfte och betydelse. Dess afgörande fråga är denna: hvad är sant? Men gäller det mer eller mindre om hvarje vetenskap, att den under och genom sina forskningar blir af betydelse för det praktiska lifvet, så visserligen ej minst om teologien och allra minst om den praktiska teologien. *Dess* praktiska betydelse får minst förbises, men icke heller ensidigt göras gällande med misskännande af den teoretiska. Det är ju till slut endast den sanna, genom opartisk undersökning förmedlade insikten, som verkligen kan gagna, och teologien kräfver att ostörd af hvarjehanda praktiska tendenser få söka sanningen och framlägga den i dess eget inre sammanhang. Endast så får den verklig betydelse äfven för lifvet. Gent emot ett misskännande af dess teoretiska betydelse har det sitt berättigande, då det förklaras: »Teorien var väl icke alltid själf klart medveten däraf, att den icke har någon annan uppgift, men ej heller någon mindre än den att *begripa* sitt objekt, fatta och lägga i dagen hvad detta till sitt väsen är. Var detta objekt själf ett praktisk, så ville teo-

rien äfven i möjligaste mån blifva detsamm, den ville uppdaga hvad objektet borde blifva, dess sanna futurum». [1]) Vi skulle endast vilja supplera eller förtydliga yttrandet med en erinran, att denna sistnämnda teori är en teori både *om* och *för* ett handlande. Gent emot ett misskännande af den praktiska betydelse, som tillkommer praktiska teologien, är det en välbehöflig sanning, som framhålles, då Schleiermacher med drastisk öfverdrift förklarar: »Aber es wäre die lächerlichste Sache von der Welt, wenn solch Wissen zu Stand käme, damit einer hinter dem Schreibtische sätse und sagte, Ich weiss nun; sondern es ist immer um die *Leitung* und Leitung wegen zu thun».

§ 15.

Den praktiska teologiens betydelse i teoretiskt hänseende är dels en rent spekulativ dels en kritisk betydelse.

Den praktiska teologiens spekulativa betydelse är, att den lämnar inblick i arten, sammanhanget och betydelsen af kyrkans handlande, en insikt, hvilken såsom innebärande ett tillfredställande af ett till människonaturen väsentligt hörande behof, af medvetandets sträfvan efter klarhet har sitt värde i och för sig äfven frånsedt dess praktiska tillämpning och betydelse.

Den kritiska betydelse, som vi tillerkänna den praktiska teologien, innebär, att den öfvar en normerande återverkan på de vetenskaper, hvilkas praktiska resultat den kan sägas vara. I konsekvenserna, i resultatet, som i sin ordning skall stånda sitt prof i lifvet pröfvas hållbarheten af de förutsättningar, från hvilka man

[1]) Olbers: Homiletikens princip pag. 1.

utgått [1]). Den praktiska teologien har särskildt sina dogmatiska och etiska förutsättningar, men manar också till ompröfning af dessa från andra synpunkter än de, från hvilka dogmatiken och etiken anställt sina betraktelser, och leder härunder till bekräftelse eller korrigering af nämnda förutsättningar.

§ 16.

Den praktiska teologiens betydelse i praktiskt hänseende är en betydelse i och för utförandet af de verksamheter, om hvilka den handlar.

Denna betydelse är väl, åtminstone i vissa stycken, den lättast insedda, och vi inskränka oss därför trots det myckna som just här kan sägas, till några kortfattade erinringar. [2])

Först må i allmänhet påpekas, att den ifrågavarande liksom den förut omtalade betydelsen är omedelbart och i första hand en betydelse för kyrkans ledande organ och först medelbarligen i andra hand en betydelse för dess öfriga medlemmar, men sålunda dock en betydelse för kyrkan i dess helhet. Kyrkans tjänare få ej i sin verksamhet låta sig ledas af tillfälligheter eller af blind oreflekterad vördnad för det faktiskt gällande. Den som engång själf personligen skall svara för sin ansvarsfulla gärning, bör också veta, hvad denna gärning innebär, och kunna gifva skäl för sitt tillvägagående i den förelagda kallelseverksamheten. Och ju mer man får se osäkerhet och dissens, famlande och vacklande, både då det

---

[1]) Se ofvan pag. 3. [2]) Se för öfrigt Bring S. L.: Trenne uppsatser i praktisk teologi (af hvilka just en handlar om betydelsen af den prakt. teologien för kyrkans lif) pag. 13 ff. För själavårdslärans vidkommande se Norrby's själavårdslära pag. 15, 16.

gäller kyrkans befästande, vinnande och värnande verksamhet, desto mer framträder vikten af ett handlande efter ledande, klara och fasta grundsatser. Men det är just en uppgift för praktiska teologien att gifva sådane grundsatser. Därmed gifver den fasthet, sammanhang, kraft och framgång åt det kyrkliga handlandet, liksom den också bidrager att skänka frimodighet och tillförsikt under detta. Den praktiska teologien verkar också, i samma mån som den gifver inblick i väsendet och betydelsen af kyrkans verksamhet, vördnad, kärlek och intresse för denna, gör den alltmer till en vördad och kär förpliktelse. Och huru väl behöfves ej allt detta gent emot frestelserna till ett blott rutin- och slentrianmessigt handlande.

Citerad litteratur.

Då i följd af förbiseende noterna, som angifva titel på citerade skrifter samt pagina eller paragraf i dessa, ej på samma gång kommit att angifva upplaga eller tryckningsår och tryckningsort, lämnas här en sammanförd förteckning på all literatur, till hvilken hänvisning blifvit gjord, med närmare uppgifter, där någon villrådighet skulle kunna uppstå.

ACHELIS: Praktische Theologie, 2 Band. Freiburg 1891.
» Praktische Theologie in Grundriss. Freiburg 1891.

AHNFELT: Den teologiska etikens grunddrag.

ARFVIDSSON: Religion och vetenskap i deras inbördes förhållande.
» Empiri och spekulation i teologien.
» Ortodoxi och ritschlianism.

BILLING: Kateketikens begrepp.
» Om luthersk kyrkotukt.

BRING, E. G.: De principiis theologiæ practicæ. Lund 1846.

BRING, S. L.: Kyrkans handlande såsom objekt för den praktiska teologien.
» Trenne uppsatser i praktisk teologi.

EHRENFEUCHTER: Die prakt. Theologie. Göttingen 1859.

EKLUND: Den teologiska vetenskapen.
» Det kyrkliga gudstjänstfirandet.

Frikyrka och statskyrka, öfvers. af Charleville.

FLENSBURG: Teologiens vetenskapliga betydelse och värde.

FRANK: System der christl. Gewissheit. Erlangen 1884.
» System der christl. Wahrheit. Erlangen 1885.

GRAF: Kritische Darstellung des gegenwärtigen Zustandes der Prakt. Theologie. Tübingen 1841.

HARNACK, TH.: Prakt. Theologie, 2 B. Erlangen 1877, 1878.
» Kateketik, 2 B. Erlangen 1882.

HERZOG: Realencyklopedi. Leipzig 1885.
HOLMSTRÖM: Om kyrkostyrelsen inom luterska kyrkan.
JOHANSON, F. A.: Inspirationen.
JENSEN: Afhandlinger om Gudstjeneste og Menighedslif.
KNOKE: Grundriss der Prakt. Theol. Göttingen 1889.
LANDAHL: Betingelserna för åtnjutandet af den heliga nattvardens välsignelse.
MARTENSEN: Gudstjenestens Indretning i den luterske Kirke. Kjøbenhavn 1877.
MARTENSEN: Den Christelige Ethik. Kjøbenhavn 79.
MOLL: Das System der Prakt. Theol. Halle 1853.
NITZSCH, C. I.: Prakt. Theologie, 3 B. Bonn 1847—1857.
NORRBY: De nya högmessoperikaperna.
» Grunddragen af läran om själavården.
OLBERS: Homiletikens princip.
» Confirmandsjälavården.
» Föreläsningar öfver kyrkans förhistoria och kyrkobegreppet.
OOSTERZEE: Prakt. Theol., 2 B. 1878, 1879.
OTTO: Grundxüge der evang. prakt. Theologie, Dillenburg 66.
QVENSEL: Homiletik.
RICHTER: Lehrbuch des kathol. und evang. Kirchenrechts. Leipzig 77.
SCHLEIERMACHER: Sämtliche Werke, Band 1 o. 13. Berlin 1843—1850.
ULLMAN: Evangelisk Lutersk Liturgik, 2 uppl. Lund 1889.
ZEZSCHWITZ: System der Prakt. Theol. Leipzig 1876—1878.
ZÖCKLER: Handbuch der theol. Wissenschaften. Nördlingen 1883.

Innehåll.

Förord .... pag. 1.
Den praktiska teologiens begrepp .... pag. 5.
§§ 1—7.
Den praktiska teologiens indelning .... pag. 58.
§§ 8—13.
Den praktiska teologiens betydelse .... pag. 100.
§§ 14—16.